

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»

**Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»**

*Англомовний пенітенціарний дискурс: лінгвістичний та
перекладацький вимір*

Допущено до захисту «__» _____ 20 р.

Зав. каф. германської філології ___ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:

студ. групи ПРМ-11

Волик Анна Сергіївна

Науковий керівник:

к.філол.н., доцент

Щигло Л.В.

Суми 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1 Теоретичні основи дослідження пенітенціарного дискурсу.....	7
1.1 Поняття дискурсу та пенітенціарного дискурсу.....	7
1.2 Сфера використання пенітенціарного дискурсу та його функції...	14
Висновки до розділу 1.....	22
Розділ 2 Лінгвістичні особливості англомовного пенітенціарного дискурсу.....	24
2.1 Лексичні особливості.....	24
2.2 Граматична специфіка.....	33
2.3 Стилiстичні ознаки.....	40
Висновки до розділу 2..	45
Розділ 3 Перекладацький вимір англомовного пенітенціарного дискурсу українською мовою.....	46
3.1 Особливості перекладу на лексичному рівні.....	46
3.2 Переклад граматичних структур.....	56
3.3 Переклад на стилістичному мовному рівні.....	64
Висновки до розділу 3.....	70
Розділ 4 Методичний алгоритм навчання перекладу англомовного пенітенціарного дискурсу.....	72
4.1 Навчання перекладу текстів пенітенціарного дискурсу: загальні зауваги.....	72
4.2 Комплекс вправ для навчання перекладу текстів пенітенціарного дискурсу.....	73
Висновки до розділу 4.....	77
Загальні висновки.....	78
Список використаних джерел.....	82

ВСТУП

Розвиток сучасної наукової думки характеризується як процесами, диференціації, так і інтеграції наук, коли на «перехресті» окремих галузей виникають нові науки, як, приміром, математична логіка, хімічна фізика, економічна геологія, військова географія тощо. На перетині юриспруденції та психології виникла юридична психологія, юриспруденції та філософії – філософія права, юриспруденції та соціології – юридична соціологія, юриспруденції та філології – юридична лінгвістика. На сьогодні юридична соціологія та філософія права вже отримали загальне визнання, утім, юридична соціологія та юридична лінгвістика перебувають ще на шляху визнання. Звідси, юридична лінгвістика (судова лінгвістика, правова лінгвістика) – напрямок прикладної лінгвістики, до предметного поля якої входить, зокрема, дослідження професійної мовної поведінки усіх учасників правової системи. Одним із таких «учасників» є пенітенціарна система, діяльність якої спрямована на «формування та реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації» [12].

Крім знань законів, фахівцям пенітенціарної системи необхідні ще й відповідні комунікативні здібності для того, щоб переконати опонента, враховуючи його індивідуально-психологічні особливості, спонукати інтерес публіки у зв'язку з тими чи іншими обставинами, що мають правове значення. Так, формується пенітенціарний дискурс.

Пенітенціарна система є важливим об'єктом правознавчих досліджень, і тому пенітенціарний дискурс так часто привертає увагу дослідників-лінгвістів, як, приміром, один із його сегментів – юридичний дискурс загалом.

Загальні мовні аспекти юридичного дискурсу, побіжно згадуючи і пенітенціарний, досліджували Д. Прадід, Н. Артикуца, Н. Коваль, С. Кравченко, С. Нікіфорова, Ж. Павленко та ін.

I. Дерік у своїй статті визначила особливості перекладу англомовного пенітенціарного дискурсу українською мовою, здійснивши кількісні підрахунки та показавши співвідношення основних способів перекладу [45].

В зарубіжній науці важливим є дослідження А. Мейр [53], де завдяки унікальним і потужним даним, отриманим у в'язниці великого міста, пояснено роль, яку аналіз розмови може відігравати в перспективі критичного аналізу дискурсу. У детальному лінгвістичному аналізі використання мови тюремними офіцерами та ув'язненими, залученими до в'язничних курсів, автор описує мінливі відносини влади контролю та опору та розташовує результати в більш широкому соціологічному аналізі в'язниці як інституції.

Актуальність теми пов'язана з закритістю пенітенціарної системи для широкого кола осіб, що зумовлює виникнення проблеми визначення її мовних особливостей, а також проблему перекладу у межах цього дискурсу. Сучасний англомовний пенітенціарний дискурс є визначальним у сфері міжнародного правосуддя, тому його дослідження дозволяє здійснити вагомий вклад у правову лінгвістику загалом. Оскільки кількість наукових праць у цьому напрямку незначна, то дослідження теми є необхідним і актуальним.

Об'єкт дослідження – англомовний пенітенціарний дискурс.

Предмет дослідження – лінгвістичні та перекладацькі особливості англомовного пенітенціарного дискурсу.

Мета роботи – висвітлити лінгвістичні аспекти та стратегії перекладу текстів англомовного пенітенціарного дискурсу.

Зазначена мета дослідження передбачає реалізацію наступних завдань:

- розглянути поняття дискурсу та пенітенціарного дискурсу;
- описати сферу використання пенітенціарного дискурсу та його функції;
- визначити лінгвістичні особливості англомовного пенітенціарного дискурсу: лексичні, граматичні та стилістичні;

- виокремити перекладацькі стратегії англомовного пенітенціарного дискурсу українською мовою;
- розробити методичний алгоритм навчання перекладу пенітенціарного дискурсу.

Матеріалом цього дослідження стали тексти англомовного пенітенціарного дискурсу, а саме фрагменти із американських фільмів, які зображують тюремні діалоги (фільми «Зелена миля», «План втечі»).

Методи дослідження: аналітико-описовим методом розглянуто науково-методичну літературу з теми дослідження; методом компонентного аналізу встановлено одиниці перекладу; компаративним методом встановлено методи та способи перекладу; методом інтерпретації було описано результати дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання як теоретичних, так і практичних матеріалів дослідження під час вивчення навчальних дисциплін «Теорія перекладу», «Практика перекладу галузевої літератури», «Переклад галузевої літератури», «Юридичний переклад». Дослідження зацікавить соціолінгвістів, аналітиків дискурсу та дослідників у галузі комунікації, кримінології та консультування.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що здійснено спробу комплексного аналізу лінгвістичних особливостей, а саме лексико-граматичних та виокремлення перекладацьких стратегій англомовного пенітенціарного дискурсу.

Публікації. Основні положення і результати магістерської роботи висвітлено в одній науковій фаховій статті «*Interdisciplinary dimension of the modern English-language penitentiary discourse research (у співавторстві з науковим керівником, а також в тезах доповіді на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Перекладацькі інновації», (Лінгвосинергетика: новітній ракурс філософського висвітлення мови [6]) та*

на засіданнях наукового гуртка «Міждисциплінарні студії мовного простору» (науковий керівник: к.філол.н., доцент Щигло Л.В.).

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків. До роботи додається список використаних джерел, який містить 70 позицій. Загальна кількість сторінок цієї магістерської роботи складає 87.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ДИСКУРСУ

1.1 Поняття дискурсу та пенітенціарного дискурсу

Центральним поняттям даного дослідження є «дискурс» – «спосіб (чи умови) мовлення у поєднанні зі змістом висловлюваного; акт мовлення чи текст у контексті ситуації висловлювання; сукупність усіх усних чи письмових обговорень певної теми» [26].

Визначення поняття «дискурс» викликає значні складнощі через те, що воно виявилось затребуваним у межах цілої низки наукових дисциплін, як-от лінгвістика, антропологія, літературознавство, етнографія, соціологія, соціолінгвістика, філософія, психолінгвістика, когнітивна психологія. І цілком природно, що багатозначність терміна «дискурс» та його використання у різних галузях гуманітарного знання породжують різні підходи до трактування значення та сутності даного поняття. Проте можна говорити, що завдяки зусиллям вчених різних галузей теорія дискурсу оформляється нині як самостійна міждисциплінарна область, що відбиває загальну тенденцію до інтеграції у розвитку сучасної науки.

Ще до появи сучасної теорії дискурсу, яка почала складатися в самостійну галузь науки лише в середині 60-х років ХХ століття, існували спроби дати визначення цього терміну. Найбільш «старим» значенням слово *discours* володіє у французькій мові і означає діалогічну мову. Вже в ХІХ столітті цей термін був полісемічний: у Словнику німецької мови Якоба Вільгельма Грима «*Deutsches Woerterbuch*» 1860 р. зазначені наступні семантичні параметри терміна «дискурс»: 1) діалог, бесіда; 2) мова, лекція [35, с. 19].

Такий підхід був характерний у період становлення теорії дискурсу в рамках численних досліджень, що дістали назву лінгвістики тексту. Це був

період, коли лінгвістика вийшла за рамки дослідження ізольованого висловлювання (речення) і перейшла до аналізу синтагматичного ланцюга висловлювань, що утворюють текст, конституюючими властивостями якого є завершеність, цілісність, зв'язність та ін. Інтерес до вивчення тексту був обумовлений прагненням розглянути мову як цільну комунікацію, глибше вивчити зв'язки мови із різними сторонами людської діяльності, що реалізуються через текст. Інтенсивний розвиток лінгвістики тексту як науки про сутність, передумови та умови людської комунікації намітило поворот від лінгвістики мови до лінгвістики мови, викликало посилення уваги до акту комунікації.

Незважаючи на те, що термін «дискурс» існує понад дві тисячі років у значенні «діалог», «міркування», як лінгвістичний термін його почали широко вживати лише в 1950-х роках, після публікації статті американського лінгвіста З. Харріса «Аналіз дискурсу», яку він назвав методом аналізу зв'язного мовлення, який покликаний вивести описову лінгвістику за межі одного речення і співвіднести мову та культуру [35, с. 20].

Поняття «дискурс» було введено внаслідок назрілої в науці потреби враховувати не лише характеристики «тексту як такого», виходячи з його внутрішньої специфіки, а й тексту як «послання», адресованого комусь і який виражає якісь потреби адресата та автора. Французький учений Е. Бенвеніст говорить про дискурс як про «мову, що присвоюється мовцю»: «дискурс перестав бути простою сумою фраз, у його народженні відбувається розрив із граматичним ладом мови. Дискурс – це такий емпіричний об'єкт, з яким стикається лінгвіст, коли він відкриває сліди суб'єкта акта висловлювання, формальні елементи, що вказують на присвоєння мови тим, хто говорить» [53, с. 124]. На його думку, істотною рисою дискурсу, який він розуміє в широкому сенсі, є співвідношення дискурсу з конкретними учасниками акту комунікації, тобто тим, хто говорить і слухає, а також з комунікативним наміром того, хто говорить якимось чином впливати на слухача. Структуру розмовного дискурсу становить ряд етапів

комунікативної дії індивіда (вступ до мовного контакту, висування ініціальної теми розмови та її ратифікація, зміна ролей у ході комунікативного акту, зміна теми розмови, вихід із комунікативного акту), кожен з яких обумовлений комплексом зовнішніх та внутрішніх характеристик [44, с. 147].

Лінгвістичний словник трактує дискурс як «зв'язний текст у поєднанні з позамовними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, розглянутий у контексті подій»; мовлення яких розглядається як цілеспрямований, соціальний акт, складова, яка бере участь у взаємодії людей і механізмів їхньої свідомості (когнітивних процесів) [36, с. 136].

Сучасні дослідники виділяють 8 значень терміна «дискурс»:

- 1) еквівалент терміну «мовлення»;
- 2) одиниця, більша за словосполучення;
- 3) вплив висловлювання на його адресата з урахуванням ситуації висловлювання;
- 4) бесіда як основний тип мовлення;
- 5) мовлення з позиції мовця проти розповіді, яка не враховує таку позицію;
- 6) використання мовних одиниць, їх актуалізація мовлення;
- 7) соціально чи ідеологічно обмежений тип мовлення (наприклад, політичний дискурс);
- 8) теоретична конструкція, призначена для дослідження умов текстотворення [20, с. 122].

Найповніше дискурс визначено у словнику А. Загнітка: «здогад, міркуван ня) – комунікативна подія, що може бути описана або як по слідовність пов'язаних один з одним мовленнєвих актів (або висловлень), або як певна по слідовність речень, що склада ють основу такого опису (тобто предикацій; в англо американ ській традиції клауз» [10, с. 138].

Отже, бачимо, що існує кілька підходів до вивчення дискурсу, заснованих на врахуванні особливостей контексту протікання комунікації:

- соціальний підхід доцільно застосовувати, якщо досліджується мовленнєве спілкування, що відбувається між людьми, які відрізняються соціальними характеристиками;

- інституційний – якщо ці показники зумовлені належністю комунікантів до певних соціальних груп і віднесеністю мовної ситуації до певного соціального інституту;

- соціально-прагматичний – коли дослідник зацікавлений у встановленні особливостей комунікації, обґрунтованих соціальною ситуацією та її цілями;

- когнітивний – коли у фокус розгляду потрапляють особливості процесу вербалізації мовної діяльності людини.

Слід зазначити, що перераховані вище підходи не є єдино можливими, існують також ідеальний, діяльнісний, стилістичний, семіотичний підходи. Взяті окремо всі ці підходи можуть дати лише неповний опис дискурсу, тому часто практикується інтегрування різних підходів. Наше дослідження також має інтегрований характер, оскільки розглядає одночасно соціальний, прагматичний та психологічний контексти реалізації пенітенціарного дискурсу. За основний підхід приймається інституційний, оскільки спілкування у пенітенціарному дискурсі має саме інституційний характер.

Під дискурсом у цій роботі розуміється спілкування, реалізоване у межах громадських інститутів, у яких набір соціальних ситуацій дуже обмежений, а комуніканти належать до різних соціальних груп і демонструють типову для своєї групи як мовленнєву, і немовну поведінку, переслідуючи типову для своєї групи мету. Так, особливий інтерес представляє спілкування в соціальних інститутах, яке, як було встановлено, має наступний набір характеристик:

- відбувається між комунікантами, що виконують соціальні ролі комунікантів – агент і клієнт, причому їх соціальні статуси істотно різняться;

- регламентовано правилами та нормами, прийнятими в даному інституті неформально, або має під собою легітимне обґрунтування;

- вибудовується у відповідності до ідеальних (узагальнених) образів, що сформувалися у свідомості клієнтів/агентів один про одного;

- є передбачуваним, оскільки ситуації спілкування схильні до стереотипізації, отже, спілкування розвивається згідно з виробленими в даному інституті сценаріями;

- обґрунтовано цілями, встановленими соціальними ролями комунікантів [44, с. 150].

Пенітенціарний дискурс належить до різновиду правового дискурсу.

З огляду на лінгвістичні, юридичні та логічні критерії в правовому дискурсі можна виділити такі елементи: дискурс джерел права; прикладне письмове юридичне вираження; прикладний усний юридичний дискурс; наукове та академічне письмове юридичне вираження; науково-навчальна усна юридична мова [53, с. 44].

Дискурс джерел права включає дискурс нормативно-правових актів, дискурс судових та адміністративних прецедентів, дискурс нормативно-правових договорів.

Прикладний письмовий юридичний дискурс поєднує в собі судовий юридичний дискурс, адміністративно-правовий дискурс, правозастосовчі акти (позови, договори).

До прикладної юридичної мови відноситься професійна і побутова юридична мова. Професійна юридична мова – це мова професійних юристів, що працюють у юридичних та пов'язаних із правом ситуаціях. Звичайна юридична мова включає промову неспеціаліста на юридичні або пов'язані з правом теми. Науковий письмовий юридичний дискурс включає науковий письмовий юридичний дискурс, який розглядає правові питання, а також науково-популярний письмовий юридичний дискурс. До навчального письмового юридичного дискурсу відноситься навчальна література правового характеру.

Наукове усне юридичне мовлення – це вираження вчених-юристів у процесі обговорення наукових проблем. Навчальна усна юридична бесіда – це мовлення викладачів у процесі викладання правових і суміжних з ними галузей, а також тих, хто вивчає ці галузі. Правовий дискурс – це форма

(спосіб) використання мови, що відображає правовий тип соціальної діяльності людей. Метою правового дискурсу є регулювання відносин між особами, установами, організаціями та державами, закріплення певних свобод і обов'язків [53, с. 49].

Певність правового регулювання, стабільність правових відносин, стійкість суспільних відносин досягаються за допомогою дотримання юридичних документів. Юридичний текст виконує інформаційну функцію. «а критерієм «прескредитивний/дескриптивний» текст виділяють 3 типи текстів: первинно прескредитивні (закони), змішані тексти, що є в першу чергу дескриптивними, але містять і прескредитивні елементи (позови), і дескриптивні (навчальна література)» [54, с. 13].

Юридичний дискурс є особливою інтегративною юридичною термінологічною системою. Вона поєднує різні лексеми: терміни, пов'язані з юриспруденцією, законодавством, бізнесом, фінансами, соціокультурною галуззю. Насамперед когнітивну інформацію несуть юридичні терміни. «Правова ідеологема – сукупність лексичних та граматичних засобів, які об'єднані певним юридичним світоглядом та цільовою установкою на передачу та зберігання правової інформації» [48, с. 545].

Цінності у юридичному дискурсі виражаються в основних концептах. Тематика текстів юридичного дискурсу охоплює широкий спектр концептів права: закон, право, моральність, злочин, покарання та ін. У ситуації підкреслення достовірності та об'єктивності використовуються спеціальні мовні засоби: переважання пасивної форми дієслів над активною, відсутність розмовної та жаргонної лексики, відсутність слів у переносному значенні тощо.

Перейдемо безпосередньо до розгляду пенітенціарного дискурсу як різновиду мови права.

Пенітенціарний – «який належить до правосуддя (зазвичай до карного права) // який стосується покарання, головним чином кримінального» [31].

В англomовних словниках пенітенціарний визначається як «місце для ув'язнення, виправної дисципліни або покарання, особливо в'язниця, яка утримується в США штатом або федеральним урядом для серйозних правопорушників; пов'язаний з ув'язненням, виправною дисципліною чи покаранням або призначені для них» [52].

Пенітенціарний в англomовній літературі є синонімом до «тюремний» [49]. Звідси, можемо визначити пенітенціарний дискурс як сукупність мовних практик у місцях позбавлення волі (тюрмі) – між підсудними і представниками правових органів з метою впливу на свідомість підсудних та їх перевиховання.

Насамперед пенітенціарний дискурс варто розглянути за трьома параметрами:

1) прототипним місцем спілкування є пенітенціарна установа, що має правове закріплення в офіційних документах;

2) статусно-рольові характеристики охоронців та ув'язнених суттєво різняться. Охоронець, представляючи державу, має вищий статус. Ув'язнений – займає підлегле становище. До того ж статусне розшарування у пенітенціарній системі закріплено нормативними документами. Роль охоронця – підтримувати дисципліну та порядок серед ув'язнених, які відбувають покарання, а роль ув'язненого – дотримуватись правил тюремного ув'язнення та виконувати розпорядження охорони;

3) цілі охоронців та ув'язнених протиставлені одна одній. Мета класу охоронців збігається з головною метою існування самої пенітенціарної системи в цілому, що полягає, виходячи з впровадження ідей гуманного відношення, у створенні умов, необхідних для перевиховання ув'язненого. Фактично, мета охоронців перегукується з виконуваною ними роллю – підтримка дисципліни та порядку серед ув'язнених, тобто обмеження зовнішньої свободи ув'язнених. Ув'язнені, зі свого боку, намагаються відстоювати свої громадянські права і свободи та вибудовують свою

поведінку, виходячи із прагнення діяти подібно до членів вільного суспільства [59, с. 330-331].

Пенітенціарний дискурс має такі властивості: стабільність, що означає сталий стан правового дискурсу під час судових процесів; специфіка, яка вказує на те, що пенітенціарний дискурс є певним явищем, що існує в реальному правовому просторі; системність, що відображає структурний склад і внутрішню структуру пенітенціарний дискурсу; процесуальний порядок [47, с. 50].

Пенітенціарний дискурс не може розглядатися окремо, без звернення до документів, справ, законів, тому визначаємо його як важливу складову мови права.

1.2 Сфера використання пенітенціарного дискурсу та його функції

Сферою використання пенітенціарного дискурсу визначаємо місце позбавлення волі.

В англійській мові для позначення тюремного ув'язнення (з філософської точки зору це поняття трактується як штучна несвобода, протиставлена природній, тобто обумовлена законами світобудови, звичаями та підвалинами суспільства, а також внутрішніми переконаннями особистості) часто використовується слово *confinement*, яке визначається таким чином: «Ув'язнення у в'язниці, також відоме як пенітенціарна або виправна колонія, – це покарання, яке суди найчастіше призначають за тяжкі злочини. За менш тяжкі злочини суди зазвичай призначають короткострокове ув'язнення у в'язниці, слідчому ізоляторі чи подібному закладі» [48, с. 545].

Ув'язнення, що також називається пенітенціарним та виправним закладом, – це покарання, яке суд виносить за скоєння тяжких злочинів, таких як кримінальні злочини. За менш тяжкі злочини суд зазвичай призначає короткострокове позбавлення волі у в'язниці, виправному центрі чи схожому закладі. На даний момент це найжорстокіша санкція, що застосовується до осіб, які порушили закон [59, с. 324].

Перша пенітенціарна в'язниця з'явилася 1790 р. у Філадельфії (the Walnut Street Jail), в Англії – 1816 р. у Лондоні.

Можна зробити висновок, що пенітенціарна система – порівняно молодий інститут суспільства, який виник приблизно двісті років тому. Виникнення пенітенціарного дискурсу, відповідно, також можна віднести до цього часу. Якщо говорити про в'язницю як прототипне місце спілкування, то в першу чергу нас цікавлять особливості умов перебування в ній учасників комунікації. Умови життя в тюремному суспільстві і в звичайному відрізняються тотальним контролем над кожним кроком ув'язненого. Звідси виникає питання про права та свободи ув'язнених. The established rights of prison inmates include Freedom of Speech and religion; freedom from Arbitrary punishment (i. e., restraints, solitary confinement) on sole basis of beliefs, religion, or racial and ethnic origin; freedom from constant physical restraints; a male amount space for physical movement; essentials for personal hygiene and opportunity to wash; clean bedding; adequate clothing; adequate heating, cooling, ventilation, and light; and adequate nutrition [53]. / Права, визнані за ув'язненими, включають свободу слова і віросповідання; свободу від довільного покарання (це обмеження пересування, одиночний висновок) на основі переконань, релігійної чи расової чи етнічної приналежності; свобода від постійних фізичних обмежень; невеликий простір для пересування; приналежності особистої гігієни; можливість підтримки охайності; чисте ліжко; відповідний одяг; наявність систем опалення, охолодження, вентиляції та освітлення; достатню підтримку харчування.

У Law Library – American Law and Legal Information (Бібліотека юридичної літератури – юридична та правова інформація Америки) у статті Prisoners' Rights («Права ув'язнених») говориться, що при встановленні таких прав і свобод влада керувалася такими принципами: по-перше, ув'язнені позбавляються прав і привілеїв, якими користуються інші громадяни; по-друге, ув'язнені не втрачають усі свої конституційні права на час тюремного ув'язнення, і, по-третє, конституційні права, що зберігаються за ув'язненими,

не повинні суперечити вимогам безпеки місця позбавлення волі [59]. Тобто навіть перераховані вище права можуть бути порушені, якщо цього вимагатимуть обставини. Так, потрапляючи до умов ув'язнення, людина втрачає право розпоряджатися собою, своїм часом і перебуває у повному підпорядкуванні у службовців виправного закладу, які мають майже необмежену владу над нею. Відповідно до цього щодо пенітенціарного дискурсу передбачається наявність наступних учасників спілкування: службовці пенітенціарної системи, причому вони можуть відрізнятися за рангами і чинами, і ув'язнені, які, у свою чергу, теж можуть мати певний ранжир.

Отже, спілкування може будуватися на взаємодії наступних пар: «службовець пенітенціарної системи – службовець пенітенціарної системи», «службовець пенітенціарної системи – ув'язнений» і «ув'язнений – ув'язнений». Зважаючи на те, що інституційному дискурсу властивий «спеціалізований клішований різновид спілкування» [53, с. 203], за базову пару учасників комунікації в рамках тюремного дискурсу приймається пара «службовець пенітенціарної системи – ув'язнений», оскільки саме їхня взаємодія найбільше регулюється встановленими в даному соціумі правилами, нормами. Також, безперечно, існують певні норми спілкування окремо між ув'язненими (наприклад, між «guy who can get it for you» (хлопець, який може все дістати) і простим ув'язненим) і між службовцями в'язниці (особливо якщо ми говоримо про начальника колонії та рядового тюремника).

Багато в чому норми спілкування обумовлюються різними статусно-рольовими характеристиками комунікантів. Як звичайне суспільство тюремне співтовариство має свій класовий поділ, де кожен член цього товариства має певний статус. Начальник в'язниці та його підлеглі – це еліта тюремного товариства. З-поміж ув'язнених також зазвичай виділяється кілька груп.

Наявність норм забезпечує те, що, незнайомі один одному ув'язнені, але які є частиною ьоремного соціуму, підкоряючись його вимогам, поводяться у одних і тих самих умовах ідентично, попри індивідуальні відмінності. Вихід за певні рамки може підірвати основи існування тієї чи іншої громадського інституту і призводить до негативних наслідків. Це найяскравіше проявляється в умовах пенітенціарної системи: «Коли ти у в'язниці, ти більше не належиш собі – ти належиш державі, і якщо ти забудеш про це, тобі проблеми забезпечені».

Мета спілкування (за базовою парою) в умовах пенітенціарного дискурсу є двоякою, оскільки учасники комунікації перебувають у нерівних умовах і дивляться на ситуацію по-різному. Мета службовця пенітенціарної системи відповідає головній меті заснування виправних закладів – створення необхідних умов для перевиховання людини, яка перебуває в ізоляції від суспільства за скоєний нею злочин. Більш детально – це підтримка дисципліни та порядку серед ув'язнених, позбавлення їх привілеїв та свобод вільного громадянина як покарання за злочин, чим забезпечується безпека решти суспільства.

Мета ув'язнених в той же час полягає у спробі відстоювати свої права та свободи, які поведінка будується із прагнення поводитися як вільні люди. Через зіткнення двох протидіючих ліній поведінки і виникають конфліктні ситуації, а також може бути така реалія тюремного життя як втеча (breakout, break, escape, disappearing act, jailbreak).

При описі параметрів пенітенціарного дискурсу як одного з видів інституційного дискурсу науковцями одночасно були охарактеризовані такі основні складові будь-якого дискурсу як процес комунікації та контекст, в якому протікає комунікація. Тобто були описані учасники спілкування (службовці пенітенціарної системи та ув'язнені), їх комунікативні характеристики (відмінності у статусах) та цілі їхньої комунікативно-когнітивної діяльності (різноспрямовані цілі: обмеження прав і свобод – прагнення до свободи), а також описані та охарактеризовані фізичні й

психологічні умови перебігу взаємодії (штучна несвобода, тотальний контроль). Останній, третій, не зачеплений компонент – текст, створений у результаті комунікації – є основою лінгвістичних досліджень у сфері дискурсу. Тут необхідно розглянути мовні засоби, мовні теми та жанри, які використовуються та створюються в рамках пенітенціарного дискурсу, виявити їх особливості.

Що стосується мовних одиниць, то дослідники стверджують, що у кожного соціального інституту є свій базовий концепт, який має «велику генеративну силу в тому плані, що навколо нього концентрується велика смислова область, для опису якої необхідно скласти досить об'ємний словник» [45, с. 17]. Так, якщо розглядати політичний дискурс, цей концепт – «power», а якщо пенітенціарний, то – «unfreedom».

Розглядаючи дискурс через взаємодію таких поняття як «фрейм» і «мовний акт», науковці приділяють велику увагу аналізу прагматичного контексту, тобто ситуації спілкування, і вважають, що кожний дискурс характеризується низкою обмежень, які полягають у наявності певних тематичних репертуарів: «Якщо зовсім незнайома людина підійде до нас на вулиці, у нас є всі підстави припускати, що вона поставить нам питання або звернеться з проханням, а не сповідатиметься нам у своїх любовних справах або загрожувати» [19, с. 20]. Таким чином, у людини під час спілкування в рамках конкретного дискурсу формуються певні очікування щодо теми спілкування. Оскільки, якщо в рамках пенітенціарної системи життя та взаємодія учасників комунікації рутинізовані, а самі вони перебувають у нерівних позиціях, то й набір тем та ситуацій спілкування за базовою парою дуже обмежений. Це може бути надання вказівок, наведення дисципліни, розпорядження різного роду (підйом, перекличка, конвоювання на прийоми їжі і на місце роботи, перевірка камер та ін.). У цих випадках мовленнєва взаємодія зводиться до мінімуму і обмежується лише однією реплікою охоронця, сказаною в командному тоні, що не вимагає від укладеної мовної

дії, лише фактичної покори. Наприклад, ось що говорить начальник в'язниці новоприбулим ув'язненим: *You're going to be good boys, aren't you?*

А. Мейр провела аналіз психологічних і філософських аспектів реалізації спілкування в пенітенціарній системі, який дозволив дійти висновку, що в'язниця, як соціальний інститут, неспроможна здійснювати перевиховання особистості, оскільки переважно її методи спрямовані придушення особистості і втрату самоідентичності. Істотним у рамках подальшого дослідження є той факт, що соціальна роль здатна багато в чому зумовлювати характер поведінки, спілкування та мислення людини. Розгляд реалізації владних відносин у пенітенціарному дискурсі дозволив встановити:

1. Основами соціальної влади в пенітенціарній системі є примусова (наявність санкцій по відношенню до ув'язнених, не підпорядкованих нормам і правилам тюремного життя), легітимна (наявність офіційних документів) ув'язнених) та заохочувальна (в'язні, які демонструють зразкову поведінку, користуються заступництвом охорони та мають можливість отримати дострокове звільнення) [53].

2. Соціальний контроль у пенітенціарній системі проводиться постійно і спрямований на усунення всіх можливих конфліктів, викликаних проявом агресії ув'язнених як до охоронців, так і до представників своєї соціальної групи. Так, першорядне значення в пенітенціарній системі набуває контроль над поведінкою ув'язнених, як немовною, так і мовленнєвою (обмеження доступу ув'язнених до дискурсу), що здійснюється охоронцями, що призводить до контролю та над мисленням.

3. Соціальний контекст є загальним для комунікантів і нав'язує певну поведінку як охоронцям, так і ув'язненим, що свідчить про здійснення контролю як над групою влади, так і над групою опору, що реалізується пенітенціарною системою. Це свідчить про те, що якою б високою не була влада класу охоронців, вона, проте, обмежена, і їхні дії також контролюються [53].

4. Тюремне суспільство представлене двома класами, які мають власну ієрархічну градацію лише на рівні груп. Це притаманно будь-якому соціальному інституту. Градація заснована на ступені доступу до соціальної влади та на ступені опірності цієї влади. Однак, у рамках пенітенціарної системи варіювання статусних характеристик учасників спілкування досягає своєї межі, оскільки ув'язнені позбавлені багато в чому тих прав і свобод, якими користуються вільні громадяни, а права охоронців, навпаки, розширені. Це призводить до формування двополярного світу всередині пенітенціарної системи і знаходить відображення в характеристиках пенітенціарного дискурсу. Останній є не лише дискурсом порядку та нагляду, а й дискурсом опору тиску, що надається, а мова в його рамках, відповідно, представлена двома соціальними варіаціями: мовою влади (охоронці) та мовою опору (ув'язнені) [53].

5. Доступ комунікантів до соціальної влади в пенітенціарній системі не є рівним через відмінності в статусно-рольових характеристиках комунікантів: охоронці за допомогою своїх повноважень обмежують ув'язненим доступ до соціальної влади. Аналогічна ситуація спостерігається з доступом ув'язнених до матеріальних та духовних ресурсів. Одним з таких ресурсів є дискурс, і доступ ув'язнених до нього дуже обмежений, їхня мовна активність передбачена в обмеженій кількості мовних жанрів («опитування/допит», «розмова» та деякі інші) [53].

При встановленні мінімальної структурируючої одиниці пенітенціарного дискурсу було виявлено, що йому притаманна наступна особливість: мовна складова комунікації передбачається лише з боку охоронців, тоді як від ув'язнених вимагається лише мовчазне підпорядкування вказівкам. Так, пенітенціарний дискурс у більшості типових ситуацій структурно представлений наступним структурним типом: репліка-стимул (з боку охоронця) – невербальна реакція/дія (з боку ув'язненого). Наприклад: Guard: Come on. Let's go. Hurry it up. Single file. Ув'язнені виконують вимоги охорони [53, с. 119].

Однак, іноді невербальна дія з боку ув'язнених призводить до початку мовної взаємодії між охоронцем і ув'язненим, послуживши стимулом для охоронців, викликавши як мовленнєву, так і немовну реакцію. Наприклад: У тюремному блоці почалася бійка. Guard: ... Back in your cells! Initiate lockdown protocol! No one in or out! Деякі ув'язнені виконують вимоги охорони, деякі продовжують заворушення [53, с. 121]. Такі мовні взаємодії можна назвати діалогом лише умовно, оскільки мовна активність передбачена лише з одного боку.

Слід враховувати, що репліка-стимул може бути складною, тобто складатися з кількох фраз (висловлювань) і бути монологом в умовному діалозі. Звичайно, існують винятки, коли ув'язнені вступають у мовленнєву взаємодію з охоронцями. У таких випадках мовленнєва взаємодія розширюється до мінімальної структуруючої одиниці звичайного дискурсу: репліка-стимул (з боку охоронця) – репліка-реакція (з боку ув'язненого), або спілкування може бути представлене кількома подібними групами реплік, являючи собою повноцінний діалог, який також може містити складні репліки. Наприклад: You've been down in 13 as long as I can remember. Why the sudden interest in moving? Inmate: Second-story units like this don't come on the market too much. I figure since I'm getting on in age, maybe it's time I retired in comfort [53, с. 122].

Мовленнєва взаємодія охоронців та ув'язнених також може починатися з репліки-стимулу, що походить від ув'язненого. Наприклад: Inmate: Badge! Guard: We got a problem here? Inmate: No. I thought we was missing some tools here. My bad [53, с. 125].

Проаналізувавши всі виділені фрагменти, дослідниця встановлює, що у більшості випадків мовленнєва взаємодія охоронців та ув'язнених вибудовується за схемою репліка-стимул (з боку охоронця) – невербальна реакція/дія (з боку ув'язненого), у той час як схеми «невербальна дія (з боку ув'язненого) – репліка-реакція та невербальна дія у відповідь (з боку охоронця)», «репліка-стимул (з боку охоронця) – репліка-реакція (з боку

ув'язненого)» і «репліка-стимул (з боку ув'язненого) – репліка-реакція (з боку охоронця)» не настільки частотні [53].

Отже, найменшою одиницею дослідження особливостей мови охоронців та мови ув'язнених, як і мови влади та мови опору, є репліка, яка може бути як простою, так і складною за структурою, тобто складатися з однієї або кількох фраз, що отримали певне просодичне та кінесичне оформлення, які мають певні лексико-граматичні особливості. У ході нашого дослідження нас цікавитимуть граматичні, лексичні та стилістичні особливості фраз мови влади та мови підлеглих (ув'язнених).

Таким чином, пенітенціарний дискурс є видом статусно-орієнтованого спілкування, що здійснюється в умовах тюремного ув'язнення між службовцями пенітенціарного закладу та ув'язненими (базова пара). Основною характеристикою, що відрізняє даний вид інституціонального дискурсу від інших, є повне підпорядкування однієї зі сторін спілкування іншій, яка здійснює тотальний контроль над життям першої сторони та має право на застосування відповідних дисциплінарних санкцій, що багато в чому визначає особливості протікання комунікації та текст, що отримується у її результаті.

Висновки до розділу 1

Отже, ми розглянули теоретичні основи дослідження пенітенціарного дискурсу.

Пенітенціарний дискурс – це сукупність мовних практик у місцях позбавлення волі (тюрмі) – між підсудними і представниками правових органів з метою впливу на свідомість підсудних та їх перевиховання.

Пенітенціарний дискурс має такі властивості: стабільність, що означає сталий стан правового дискурсу під час судових процесів; специфіка, яка вказує на те, що пенітенціарний дискурс є певним явищем, що існує в реальному правовому просторі; системність, що відображає структурний

склад і внутрішню структуру пенітенціарний дискурсу; процесуальний порядок.

Сферою використання пенітенціарного дискурсу ми визначили місце позбавлення волі. Мета спілкування в умовах пенітенціарного дискурсу є двоякою, оскільки учасники комунікації перебувають у нерівних умовах і дивляться на ситуацію по-різному. Мета службовця пенітенціарної системи відповідає головній меті заснування виправних закладів – створення необхідних умов для перевиховання людини, яка перебуває в ізоляції від суспільства за скоєний нею злочин. Мета ув'язнених в той же час полягає у спробі відстоювати свої права та свободи, які поведінка будується із прагнення поводитися як вільні люди.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ДИСКУРСУ

2.1 Лексичні особливості

Основою будь-якого мовлення є лексичний мовний рівень, тому вивчення його властивостей залишається одним із найважливіших напрямків дослідження сучасної лінгвістики. Лексичний склад зазнає значного впливу позамовної дійсності й найвиразніше відображає динаміку розвитку мови, а також особливості певної мовної сфери, у тому числі пенітенціарного дискурсу.

За нашими спостереженнями, лексику англомовного пенітенціарного дискурсу можна розділити на дві великі групи: професійна лексика (використовується переважно між наглядачами і між наглядачами та підсудними) і розмовна лексика (використовується у спілкуванні підсудних один з одним). Розглянемо кожен групу більш детально.

I. Професійна лексика

Переважає більшість професійної лексики пенітенціарного дискурсу представлена спеціальними лексичними одиницями, які входять до термінологічного корпусу юридичної мови.

Словник української мови в 11 томах поняття «термін» трактує як: «слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо» [1, с. 87].

Словник Мерріам-Вебстера дає таке визначення терміну: «слово чи вираз, що має точне значення в деяких видах використання або властиве науці, мистецтву, професії чи предмету» [49].

Отже, термін – це спеціальне слово чи словосполучення, що вказує на певне поняття чи явище в тій чи іншій сфері, системі.

Терміни – це цілком офіційні, прийняті та узаконені в певній галузі науки чи технології маркування, назви. Специфіка термінів визначається сферою функціонування термінологічних одиниць, а також тим, що терміни є номінативними одиницями мови науки і техніки, а не одиницями природної мови взагалі. Терміни виконують свої основні функції в науковій галузі мови:

- денотативну – позначення загального поняття, що належить до системи конкретних понять даної галузі знань;
- номінативну – назви класів спеціальних предметів або їх властивостей;
- комунікативну – передача в часі та просторі спеціальних знань тощо [37, с. 89].

Юридичні терміни визначаються як «...слова (чи поєднання слів), що є найменуваннями певних юридичних понять» [3, с. 85], або як «...слово чи словосполучення, яке вжито у законодавстві, будучи узагальненим найменуванням юридичного поняття, що має точний і певний зміст, і що відрізняється смисловою однозначністю, функціональною стійкістю» [63, с. 180]. Для правознавців це «...словесне позначення державно-правового поняття, з допомогою якого виражається і закріплюється зміст нормативно-правового розпорядження держави» [64, с. 200].

При цьому необхідно зазначити, що до юридичних термінів належать не тільки ті одиниці, що представлені в законодавчих актах. У юридичній термінології, яка використовується у професійній сфері пенітенціарного дискурсу, можна виділити такі види термінів за походженням:

1. Загальноживані терміни – терміни, зрозумілі більшості людей: *the murder* – вбивство, *murderer* – вбивця, *crime* – злочин, *robbery* – грабіж, *motive* – мотив, *facts* – факти, *clue* – підказка, *suspicion* – підозра, *to make confession* – зізнатися, *a demand for money* – вимагання грошей.

Наведемо приклади з досліджуваних нами фільмів, які демонструють пенітенціарний дискурс:

(1) *All **prisoners** back to their **cells*** [69];

(2) *But first I'm gonna need that **diversion** in the box* [69].

2. Спеціальні терміни – юридичні терміни, які містять особливий правовий зміст, який важко зрозуміти, не будучи фахівцем, а особливо не мати досвіду роботи в пенітенціарній системі. Деякі з цих термінів можуть бути прозорими на перший погляд, однак нефахівець не зможе зрозуміти їхньої глибинної суті, процедури, яку передбачає той чи інший термін тощо. За своєю суттю це переважно терміни-іменники, пов'язані із юридичними процесами: *inquest* – розслідування, *engagement public property* – публічне оголошення про заручини, *murder in cold blood* – холоднокрровне вбивство, *legacy* – спадщина, *will* – заповіт, *accessory* – співучасник. Наприклад:

(3) *In Hobbes' office is a book. **Compromising Correctional Institution Security** by Ray Breslin. On page 88 is a detailed description of **Cell Block C** at Lewisburg Federal Prison* [69];

(4) *Wanted to know how his dehydration compared to the other **detainees*** [69];

(5) *We're an independent security company hired by the **Federal Bureau of Prisons** to test the integrity of their **maximum security facilities** nationwide* [69].

Загалом, аналіз засвідчує, що в цій групі можна виділити такі різновиди:

1) терміни, що позначають галузі права: *Administrative Law, Administrative procedural law, Commercial law, Commercial procedural law, Land law*;

2) терміни зі значенням особи: *lawyer, prosecutor, judge, investigator, lawyer of international law, legal consultant*;

3) терміни, що позначають правові інститути: *International Criminal Court*;

4) терміни, що означають правові документи: *laws, bylaws*;

5) терміни, що позначають злочини та правопорушення: *crimes of minor, medium, serious and especially serious crimes*;

6) терміни, що позначають етапи судочинства та правові норми: *court proceedings, preliminary proceedings, rendering of a court decision, filing of an appeal, appellate proceedings, opening of cassation proceedings, proceedings in the Supreme Court*;

7) терміни, що означають види покарань: *public works; corrective works; service restrictions for military personnel; arrest; restriction of will; detention in the disciplinary battalion; deprivation of liberty for a certain period; life imprisonment*.

3. Спеціальні неюридичні терміни – терміни, що відображають сферу соціальних знань: техніки, економіки, медицини, або ж терміни-складові інших (неюридичних) наук і галузей, які використовуються в юриспруденції: *heart failure – серцева недостатність, confinement case – пологи, the body – труп, overdose – передозування*. Наприклад:

(6) *Wanted to know how his **dehydration** compared to the other detainees* [69];

(7) *Last time they killed a guy in here, they let his **body** rot for three days* [69];

(8) ***Medical personnel**, Interrogation Three* [69].

Звідси випливає, що лексика пенітенціарного дискурсу представлена різномірною термінологією, а її обсяг – досить широкий, що також свідчить, що особливу лексику пенітенціарного дискурсу зі своєю специфікою досить легко можна виділити у мові.

Отже, бачимо складність та неоднорідність професійних термінів, використаних у пенітенціарному дискурсі.

II. Розмовна лексика

Розмовні слова у пенітенціарному дискурсі пов'язані з усною формою мовлення, а звідси – зі спонтанністю, безпосередністю спілкування між мовцями. Найчастотнішими, зокрема є такі групи:

1. Просторічна та лайлива лексика, наприклад:

(9) *You **fucking white trash scumbag bitch!*** [69];

(10) *Fuck you, you diaper-head...* [69].

Активне використання просторічної та лайливої лексики засвідчує низький рівень мовної культури засуджених. Такі слова учасники пенітенціарного дискурсу використовують із забарвленням невимушеності або зневажливості, як загальновідомі й загальноживані в щоденному спілкуванні конструкції, або як засіб вираження сильних емоцій (страху, злості, ненависті тощо). Наявна у таких словах експресія, реалізуючись у контексті, часто використовується для виявлення негативного ставлення одного засудженого до іншого або до ситуації взагалі.

2. Жаргонізми – великий пласт лексики, який є одним із найхарактерніших ознак пенітенціарного дискурсу. Ув'язнені, що мають найбільший вплив і займають високе становище у неформальній ієрархії, використовують тюремний жаргон найчастіше. Ті ж, хто не в змозі використовувати у відповідь на звернення співкамерників цей засіб спілкування, втрачають свій статус. У разі виникнення розбіжностей, які не завжди можуть бути врегульовані за допомогою відкритого насильства між представниками тюремної субкультури, виникає потреба у використанні лексем відповідної семантики, що відображає внутрішні якості представників тюремного соціуму: *ponce* – особа, яка вчинила злочин сексуального характеру, *turpet* – ув'язнений, який піддається знущанням з боку інших.

Жаргон у пенітенціарному дискурсі має свій, особливий лексикон, компонентам якого може бути властиве стилістичне (наприклад, глузливо-іронічне) забарвлення: *bit* – тюремний строк, *карцер*, *two-time loser* – рецидивіст, *big day* – день відвідувань, *college* – виправна установа для малолітніх злочинців, *can* – поліцейська ділянка, *to fly a kite* – направити потай лист з в'язниці, *to go over the wall* – втекти з в'язниці, *to be buried* – не мати надії на звільнення, *to dance* – бути повішеним, *to fry* – бути страченим на електричному стільці та ін.

З урахуванням внутрішньої структурної організації в межах досліджуваного фрагмента пенітенціарного дискурсу можна виділити п'ять

основних нерівнозначних за обсягом і неоднорідних за структурою семантичних блоків з нечіткими межами, які в номінативно-класифікаційному аспекті об'єднують безліч лексичних одиниць, що вербалізують найбільш значущі для ув'язнених поняття, предмети, явища та ознаки тюремної дійсності. Можна виділити такі групи:

1) тюремний побут (одяг, взуття, їжа): *glitter* – сіль, *Nike down* – носити одяг та взуття тільки фірми «Найк»;

2) тюремний соціум (типи ув'язнених, їх особливості, взаємини): *crab bait* – в'язень, що нещодавно прибув, *hang on the leg* – вислужуватися перед адміністрацією, *catch a dumty* – відмовлятися розмовляти;

3) злочини та покарання (види протиправних діянь, способи їх скоєння, правові наслідки скоєння злочинів): *four-cornered* – пійманий на місці злочину, *punch it* – здійснити втечу, *GE (general electric)* – електричний стілець;

4) характерні особливості в'язниці як тотального інституту (приміщення, території, внутрішній розпорядок, охорона та нагляд, різновиди виправних установ, неформальні тюремні норми, звичаї, цінності: *junk tank* – камера, де містяться наркозалежні, *gallery 13* – тюремне кладовище, *airmail* – предмети, якими ув'язнені кидаються в охорону або інших ув'язнених;

5) те, що користується найбільшим попитом у в'язниці (алкоголь, цигарки, наркотики, секс, гроші): *dove* – п'ятидоларова банкнота, *rip, Johnny, rip* – дешевий розсипний тютюн, *fix your bones* – вживати наркотики, особливо під час ломки.

В окрему групу варто виділити жаргонізми, які використовуються для позначення осіб, оскільки ця група є чи не найбільшою:

а) професія/рід занять: *badge* – охоронець;

б) рівень інтелекту: *jerkwater* – дурна людина;

в) сексуальна орієнтація: *boy-gal* 'гомосексуаліст';

г) характер скоєного злочину: *accelerator* – палій;

- д) схильність до скоєння злочинів: *boomerang* – рецидивіст;
- е) особливості характеру / поведінки: *breeze* – спокійна, стримана людина;
- є) приналежність до злочинного угруповання: *ride* – товариш по банді;
- ж) приналежність до певної частини світу: *slant-eye* – уродженець південної Азії;
- з) вік: *seed* – дитина;
- і) родинні зв'язки: *T-Jones* – мати.

До джерел поповнення тюремного жаргону можна такі способи словотвору:

- 1) семантичну деривацію:
 - а) метафоризацію: *hog pen* (свинарник, хлів) – диспетчерський пункт охорони у в'язниці;
 - б) метонімізацію: *shelf* (полиця) – одиночне ув'язнення;
- 2) римування: *swar lies and swat flies* – брати участь у довгій і марній розмові; *little Joe in the snow* – кокаїн;
- 3) суфіксація: *cellie, celly* – співкамерник;
- 4) аббревіація: *V* (*visit*) – візит, відвідування; *seg* (*seggie*) – ізолятор, карцер;
- 5) алітерація (повторення початкових компонентів складного слова / словосполучення: *band box* – окружна в'язниця;
- б) алюзія (фігура мови, що передбачає посилення на культурно-історичний факт: *Klondike* – камера одиночного ув'язнення).

Усі без виключення жаргонізми у пенітенціарному дискурсі характеризуються суб'єктивністю, експресивністю та okazіональністю. Завдяки використанню жаргону досягаються певні комунікативні цілі: увиразнення сказаного, надання йому оцінності та експресивності; передача емоційного стану мовця тощо.

3. Сленгізми, які є розмовними варіантами загальнолітературних слів. Сленгові одиниці виникають в національних мовах на основі образного

зламу дійсності, що відображає досвід їх носіїв, пов'язаний з їх культурними традиціями, і, отже, сленгізми, певним чином, є носіями національного бачення світу. Підбір компонентів, синтаксичної структури і лексичних одиниць сленгових одиниць обумовлений реаліями, в яких проходить життя носіїв мови. Наприклад: *faff* – щось, що потребує багато часу й зусиль; *butty/buttie* – сендвіч, *cuppa* – чашка чаю, *chipru* – риба або рибний магазин, *narky* – сердитий, *fluke* – щаслива випадковість, *фарм*, *sloshed* – п'яний, *brew* – чашка чаю, *wobbler* – приступ гніву, *bit* – отримати щось безкоштовно.

Поряд з цим учасники пенітенціарного дискурсу нерідко вдаються до використання оригінальних слів і виразів, які завдяки своїй вишуканості і частоті вживання досить часто займають міцне місце в їх лексиконі. Так, наприклад, випадково утворені в певній ситуації спілкування слова, необхідні для характеристики або ж конкретизації того чи іншого стану речей, можуть перетворитися в подібного роду новоутворення (неологізми): *gobbledegook* – дурниці, *пустий набір слів*, *hunky-dory* – першокласний, чудовий, *skew-whiff* – косий, кривий, *tickety-boo* – чудово, класно та ін.

Англійські сленгізми формують різнопланові лексико-семантичні поля. Зауважимо, що у пенітенціарному дискурсі найкількіснішим є лексико-семантичне поле на позначення людини. Також виділяються сленгізми, що відображають професійні потреби, а також побутовий словник. Мова ув'язнених рясніє словами, пов'язаними з:

1) словами, що відносяться до області розваг, хобі, проведення дозвілля, вільного часу: *gagging* – дуже хотіти чогось, *fag* – сигарета, *banter* – жартувати або обмінюватися дотепними зауваженнями з іншими;

2) назвами грошей: *grand* – використовується, коли говорять про тисячу; *skint* – відсутність грошей, без копійки; *splashing out* – витратити багато грошей;

4) назвами їжі: *brekkie* – сніданок, *tea* – може означати як чашку чаю, так і вечерю, *spruds* – картопля;

5) вітаннями та формами ввічливості: *Alright?* = *Hello*, *Hiya* or *Hey up* – неформальне вітання, *Ta* = *Thank you* – скорочений варіант вираження подяки.

Говорячи про причини виникнення сленгу, варто відзначити, що мова сама по собі є найважливішим способом формування та існування знань людини про світ. Так, відображаючи в процесі діяльності об'єктивний світ, саме в мові людина фіксує результати пізнання. Концептуальну/мовну картину світу певного народу формує, як відомо, цілий комплекс факторів: географічний, історичний, культурний, релігійний, під впливом яких створюється й так звана національна психологія, національна мовна особистість, національний менталітет. У мові закріплено знаковим способом ціннісні настанови й орієнтації, якими керується свідомо чи підсвідомо людина у своїй діяльності і згідно з якими оцінюються її якості, вчинки, факти дійсності.

Як бачимо, сленг додає мові пенітенціарного дискурсу особливу своєрідність. Використовуючи у своєму мовленні сленг, ув'язнені хочуть висловити своє критичне, іронічне ставлення до цінностей світу, проявити свою незалежність, самоствердитися, завоювати популярність у пенітенціарному середовищі, а також намагаються виділитися з маси, особливо по відношенню до груп інших носіїв мови особливою мовою, так званою модною мовою. Сленг – це також спосіб приховати сенс сказаного від оточуючих «чужих» людей, тобто це їх прихована, зашифрована, «таємна» мова.

До важливих маркувальних елементів пенітенціарного дискурсу можна віднести також такі групи слів:

4. Вигуківі, звуконаслідувальні лексичні конструкції: *Hey!*; *Argh!* *Ah!* *Go, Go!* *Ah!*. Такі лексеми, які, при своєму творенні опираються на чуттєву сферу людини, є характерними, здебільшого, для розмовного мовлення.

Отже, лексика пенітенціарного дискурсу є складною неоднорідною системою, яка поєднує в собі як термінологію – загальноповсюдну та

спеціально-наукову, так і розмовні групи лексики, серед яких особливе місце займають вульгаризми, жаргонізми, сленгізми.

2.2 Граматична специфіка

Основним елементом пенітенціарного дискурсу є речення. Речення тут, відповідно до того, у якій ситуації спілкування вони використовуються (в офіційній, професійній чи ситуаціях побутового спілкування) мають певні характеристики.

Речення, які використовуються в офіційно-діловому юридичному мовленні як складової пенітенціарного дискурсу мають такі характеристики:

1. Внутрішня логіка речень. Перше речення у тексті має бути логічно пов'язане з наступним викладом, тобто певна інформація має проходити червоною ниткою через усю розповідь.

2. Короткість. Юридичний текст не містить зайвих описів та різних відступів, тобто має бути виклад по суті.

3. Юридичні штампи та кліше. У юридичній мові є стійкі висловлювання та комбінації слів, які є незмінними. Вони повинні бути вставлені в текст за необхідності [56, с. 10].

До кліше відносяться застигли вирази, які відтворюються всіма носіями мови. У пенітенціарному дискурсі клішованими вважаються стійкі одиниці юридичного характеру, які є необхідними елементами нормативних та процесуальних актів та які сприяють короткому та однозначному вираженню думки. До юридичних кліше відносяться, наприклад, такі предикативні одиниці як *charges have been brought, guilt has been proven*, дієслівно-іменні конструкції *to be recognized as a victim, to open a criminal case, constituent terms, face-to-face rate, preliminary hearing* та ін.

Кліше необхідно відрізнити від штампів, тому що штампи сприймаються як негативне явище, тому що вони часто використовуються недоречно, позбавлені емоційно-експресивного забарвлення і граматично неправильні. У професійному пенітенціарному дискурсі штампи найчастіше

виникають у результаті надлишкових словосполучень, які утворюються через прагнення до уточнення будь-яких обставин. Прикладом юридичних штампів можуть бути висловлювання *the investigator of the investigation department, from the criminal case according to the indictment*.

Однією з особливостей синтаксису пенітенціарного дискурсу є багаторазове застосування простих речень із ланцюжком однорідних членів: *Such pictures were highly prejudicial and highly inflammatory, and also highly admissible* [69]; *The grand jury will be asked next Monday to indict the two defendants for rape, kidnapping, and aggravated assault* [69].

Загалом, пенітенціарна манера викладу вважається особливо формальною. Цей формалізм проявляється в довгих складних реченнях і громіздких зворотах: *A certain death row inmate should be given medication to make him lucid before being lethally injected* [69]; *The opinion wasn't specific, but there was mention of an additional charge of drug trafficking. He had no criminal record at the time of his arrest* [69].

Довгі речення є самодостатніми одиницями і, на думку дослідників, не вимагають тісного зв'язку з тим, що їм передуює чи слідує за ними. Послідовність коротких речень передає зв'язність інформації. Такі речення вимагають сполучних елементів для підтвердження їх зв'язності та цілісності. Однак у пенітенціарному дискурсі прості речення об'єднуються в одне складніше, у якому зв'язок коротких речень здійснюється шляхом повторення лексичних одиниць. Оскільки англійська мова є аналітичною мовою, то жорсткий порядок слів англійського речення виконує певну граматичну функцію, а саме чітко виділяє смисловий центр речення, наприклад: *The present Agreement shall come into effect from the date hereof and its validity term shall not be defined* [69].

Синтаксис пенітенціарного дискурсу відрізняється повнотою структур, різноманітністю засобів, що оформляють логічні зв'язки. Ускладненість синтаксису цього виду дискурсу пояснюється вимогою логічності та аргументованості викладу.

Для зменшення перевантаженості пенітенціарного дискурсу використовуються анафоричні займенники, що вказують на попереднє слово, або вводиться дієслово *do*, яке може бути використане замість словосполучення або частини речення, а також застосовуються вказівні займенники *this* і *that*, здатні замінити ціле речення. Зміна порядку слів диктується вимогою точності передачі інформації. Це відноситься і до вживання обставин та означень у нехарактерних для них позиціях.

Вкрай рідко в офіційному мовленні пенітенціарного дискурсу зустрічаються препозитивні означення. До однієї з характерних ознак юридичної мови можна віднести вживання *such* як препозитивного означення, яке можливе з деякими умовами, оскільки після *such* іменник використовується з невизначеним артиклем. Однак у юридичному тексті це правило опускається, тим самим досягається вища точність найменування: *such termination, such payment*.

Дієслівні поєднання представлені у спеціальній мові неособистими формами дієслова, найбільш типове у тому числі має структуру «модальне дієслово (зазвичай *shall*) + *be* + дієприкметник минулого часу». Дієслово *shall* у текстах законів, договорів, угод, контрактів і т. д. висловлює зобов'язання, що впливають із законного рішення, а не є показником майбутнього часу, наприклад: *The present Agreement shall come into effect from the date hereof and its validity term shall not be defined* [69].

Отже, синтаксис документів пенітенціарного дискурсу є формальним, що проявляється у використанні складних речень, безособових форм дієслів, сталих конструкцій тощо.

Якщо ж говорити про синтаксис пенітенціарного дискурсу, який існує у неформальній обстановці – як прояв спілкування засуджених один з одним – то тут можна віднайти зовсім інші ознаки, які характерні для розмовного стилю.

Звісно, що найпершою характеристикою синтаксису побутового пенітенціарного дискурсу можна вважати короткі прості речення, які

сконденсовано виражають думку. Саме з таких речень переважно складаються розмови ув'язнених один з одним та з керівництвом: *What do you want me to do? The doctor is in. Now Javed has to do his part. Manheim's main base of operations is 20 miles outside of Ruse. That's on the Bulgarian-Romanian border* [69].

Основною рисою розмовного мовлення є «непідготовленість, спонтанність, існування у контексті живого спілкування» [56, с. 10]. Мовець, вимовляючи усне висловлювання, не встигає, а іноді не вважає за потрібне вибудовувати синтаксичні конструкції без порушення мовних норм, відповідно до вимог повноти, з чим і пов'язані ті синтаксичні розмовні елементи, які виявлені нами в мові пенітенціарного дискурсу.

Більшість дослідників основним проявом розмовного синтаксису називають розщепленість, сегментованість мовлення, що проявляється насамперед у вигляді парцеляції – окремого оформлення компонентів, які мають становити структуру цілісного речення. Наприклад:

(11) *Louisa and Chicken Man. They sent everyone else to Cell Block C* [69];

(12) *30 degrees, 22 minutes. We're in Horse Latitudes, calm water* [69];

(13) *Look. There. I told you. No talent* [69].

Як випливає з наведених прикладів, у разі парцеляції зміст висловлювання реалізується над однієї, а двох чи більше інтонаційно-сміслових одиницях, наступних одна за одною після розділової паузи. На письмі інтонаційний розділ виражається крапкою. Одна з двох інтонаційно-відокремлених частин має всі ознаки граматичного речення, а інша не має вербально виражених ознак предикації і постає як усічена конструкція – парцелят.

Окрім парцелятів, окремо варто виділити називні конструкції, які не мають повноцінної граматичної основи та другорядних членів речення, а містять лише підмет. Такі конструкції є характерними для побутового спілкування, де думка може перериватися: *The usual. Full work. Alias. Cover story. Contact. Evac number. Right?* [69].

Майже всі нечленовані речення є граматичними засобами представлення різноманітних позамовних ситуацій, але вони, як правило, відрізняються не лише особливостями формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структури та специфікою частиномовного зображення їх компонентів, а й їх емоційно-експресивним забарвленням.

Назва «еквіваленти речень» відображає їхню специфічну ознаку, яка відрізняє ці синтаксичні одиниці від двоскладних і односкладних. Хоча аналізовані конструкції можуть бути представлені не лише одним словом, а й декількома, вони, з одного боку, не мають формально-синтаксичного поділу на головне та другорядне речення, а з іншого боку, їм не властивий семантично-синтаксичний поділ, що включає різницю між присудковим і підрядним синтаксисом. Реченнєві еквіваленти — це форми синтаксично неартикульованого вираження предметно-модальних категорій ствердження, заперечення, запитання, спонування, а також емоційної оцінки тощо.

Важливими елементами розмовного синтаксису в побутовому пенітенціарному дискурсі є вставні слова і словосполучення, наприклад:

(14) *You know, to many people, he is a hero* [69];

(15) *All right, don't do it. All right, I'm listening* [69].

Вставні слова та поєднання слугують для привернення уваги до сказаного, ведуть співрозмовника за думкою мовця, змушуючи разом з ним усвідомлювати етапи та причини формування цієї думки.

Важливим також є питання типів речення у пенітенціарному дискурсі. Якщо в офіційно-діловому мовленні це переважно розповідні стверджувальні речення, то в побутовому спілкуванні наявні як розповідні, так і питальні та спонукальні речення, що відображає розмовний характер дискурсу.

Питальні речення виконують два типи функцій: первинні та вторинні. Первинна функція питання полягає у пошуку інформації, і такі речення орієнтовані отримання відповіді. Особливо часто такий тип питання використовується у спілкуванні ув'язненого і наглядча, наприклад:

(16) *Yo, are you up? – Yeah* [69];

(17) *Yo. Did you hear what I said? – I heard [69].*

У спілкуванні ув'язненого і наглядача використовуються переважно прості загальні запитання, які не передбачають розгорнутої відповіді, а лише відповіді «так» або «ні». У спілкуванні ж ув'язнених між собою можемо побачити й інші види запитань:

- спеціальні питання: *How was inside, boss man? – Inside's great [69];*
- альтернативні запитання: *Maybe you got a sister or a cousin? [69];*
- розділові запитання: *There wasn't a doctor here, was he? [69].*

Вторинна функція питання пов'язана з передачею інформації, повідомленням чогось. При цьому інформація, що передається, носить яскраво виражений експресивний характер:

(18) *What the hell is going on here? [69];*

(19) *What the fuck are you saying? [69].*

У розмовному діалогічному мовленні пенітенціарного дискурсу питання використовуються в обох функціях, проте в умовах спонтанного спілкування в малих групах особливу значущість набувають питання у вторинних функціях. Використовуючись у вторинних функціях, запитальні речення висловлюють різні непрямі мовні акти: згоду, незгоду, оцінку, втіху, пропозицію, обурення, загрозу та ін.

Одними з визначальних характеристик пенітенціарного дискурсу використання наказових речень. Ці речення є важливими не лише з позицій спілкування, але й з позицій демонстрації владних відносин між наглядачами та підсудними та всередині між підсудними, де завжди є лідери, і ті, хто виконують їхні накази. Про продуктивність використання наказових речень для створення пенітенціарного дискурсу засвідчує, зокрема, наступний приклад, де значний відрізок мовлення наглядача будується суто на віддаванні наказів: *Everybody down now! On the ground! You! Inmate! On the ground! Down! Get down! You heard him! On the fucking ground! You're up. To your left. On the line. All right... Step to the right. Let's go. Hands. Enjoy. Against the wall. Let's go. Lunchtime, inmate. Eat your veggies [69].* Ще приклад: *Put*

your hands in the air! Now! Get them up, now! Hands in the air! Put your hands on your head! Interlock your fingers! Do not move! [69].

Розглянувши дані приклади, слід зазначити таку особливість більшості спонукальних висловлювань у пенітенціарному дискурсі, як заклик до конкретної дії, що фізично вчиняється. Однак деякі заклики спрямовані також на емоційну діяльність слухачів (підтримати, зрозуміти, погодитись), наприклад: *Hey, don't forget to write us. All right?* [69]; *And remember your oath* [69].

Традиційно до виражальних експресивних засобів відноситься синтаксичний повтор. Хоча у пенітенціарному дискурсі вживається він нечасто, однак його використання допомагає підкреслити сказане, виразити певні внутрішні почуття мовця та його зосередженість на певній думці: *He had no criminal record at the time of his arrest. He had nothing at the time of his arrest* [69]; *There are no trials, there's no convictions* [69].

Еліптичні конструкції традиційно займають важливе місце серед способів досягнення емоційності, особливо в діалогічному мовленні пенітенціарного дискурсу. Матеріал дослідження містить різноманітні види еліптичних речей, де пропущеними елементами виступають:

- підмет: *Mustn't grumble* [69]; *Then why do it?* [69];
- присудок: *Kate, my niece* [69]; *Evacuation code?* [69]; *Prisoner 7458. Anthony Portos* [69];
- підмет і присудок: *In the village?* [69]; *Where else?* [69];
- підмет і частина присудка: *Been poking the fire with it most likely* [69].

Еліпсис є другим за частотністю експресивним синтаксичним засобом пенітенціарному дискурсі, вносячи чималий внесок у створення експресивного компонента.

Дослідники підкреслюють важливу роль суб'єкта в категорії експресивності, водночас одностайно стверджують, що функція експресивності полягає не лише у вираженні зв'язку між дійсністю та її емоційним сприйняттям, а й у здійсненні впливу на адресата. Експресивність

як мовна категорія не містить інформації про предмет інформації, а передбачає характер та інтенсивність сприйняття інформації. Тому визначення меж експресивності є однією з суттєвих проблем, оскільки вона пов'язана із суб'єктивною стороною людської мови, а саме емоційним ставленням мовця до того, що він повідомляє. Експресивність як загальномовна категорія поширюється на всі сфери мови і притаманна одиницям усіх рівнів мовної системи від фонетичного до синтаксичного. Все ж, на синтаксичному рівні цю категорію виділити найпростіше, що й зроблено у нашому дослідженні.

Експресивність пов'язана з основними компонентами мовленнєвої дії: з мовцем, вираженням його почуттів, настроїв і ставлення до предмета мовлення й адресата; з адресатом – з дією висловлювання на адресата та досягненням певного прагматичного ефекту. Сутність семантичної категорії експресивності полягає у вираженні додаткових відтінків значення, які нашаровуються поверх основного (лексичного, граматичного чи синтаксичного) значення, або в посиленні цього значення.

В цілому аналіз матеріалу даного дослідження дозволяє зробити висновок про важливу роль засобів експресивного синтаксису в пенітенціарному дискурсі – вони сприяють створенню емоційного тексту, допомагають передавати необхідний настрій, показання міркування учасників дискурсу і розмовну мову, привертати увагу до певної інформації.

2.3 Стилiстичнi ознаки

Як ми вже визначили, аналізуючи лексичні і граматичні особливості пенітенціарного дискурсу, цей тип дискурсу органічно поєднує в собі два стилі – офіційно-діловий, як вияв юридичної мови – спілкування офіційних осіб, що представляють судочинство; і розмовний стиль – вияв спілкування учасників пенітенціарного дискурсу (ув'язнених і наглядачів).

Говорячи про особливості функціональних стилів, дослідники відзначають їх взаємодію: стилі базуються на засобах загальнонародної мови,

тому абсолютно замкнутих, непроникних стилів не існує. Стилї будуються за польовим принципом: у кожного є центр, де зосереджені специфічні риси відповідного стилю (переважне використання в ньому певних лексичних засобів, синтаксичних конструкцій і т.д.), і периферія, що допускає в незначній кількості елементи інших стилів. На відміну від досить закритого, консервативного офіційно-ділового, розмовний стиль більш відкритий, проникний, схильний до впливу інших стилів. У той же час він сам впливає на інші стилі, збагачує їх новими знаннями, а значить – і смислами, і способами їх вираження [54, с. 120].

Головною складовою юридичного дискурсу, безумовно, є мова права, а мова права оперує складними, багатовимірними та специфічними поняттями. Тому, щоб вивчити мовні особливості юридичного дискурсу, необхідно звернутися до особливостей правової мови.

Мова права або юридична мова – це один із стилів офіційної мови, це особливий мовний стиль, завдання якого полягає у нормативному регулюванні людської поведінки. Юридична мова відрізняється стильовою багатоплановістю. Юридична мова – це мова закону, нормативних та процесуальних актів попереднього розслідування та судочинства; це усна публічна юридична мова, представлена виступами прокурора та адвоката під час судового засідання, оголошенням суддею судових рішень, публічними лекціями на правову тему; це мова судово-медичного експерта під час укладання висновку судової експертизи; крім того, це мова науки, оскільки юриспруденція є сукупністю наук про право, таких як кримінальне право, міжнародне право та інші [54, с. 120].

Незважаючи на різноманітність підстилів, офіційно-діловий пенітенціарний дискурс в цілому має низку важливих якостей. Перш за все, для нього характерні точність і ясність, слова і терміни повинні використовуватися в певному сенсі, а граматичні конструкції – виключати двозначність. Наприклад: *On 13 October, the Registry filed an official communication from the Republic of Kenya into the record of the case in which it*

confirms the death of the accused and attached an administrative document authorising the burial [69].

Також важливо, щоб юридична мова була емоційно нейтральною. Однак ця якість зовсім не відповідає мові такого підтипу юридичного дискурсу, як судовий дискурс, особливо американському судовому дискурсу, де діє система змагальності сторін, і кожна сторона прагне переконати професійних суддів, присяжних та вільних слухачів у правоті своєї позиції.

В. Отто запропонував класифікацію «шарів» юридичної мови, тобто її внутрішньої структури:

1. Мова законів: загальні, абстрактні правові норми, призначені законодавцем, як для фахівців-юристів, так і не юристів.

2. Мова судових рішень.

3. Мова юридичної науки та експертиз: коментарі та обговорення спеціальних питань спеціалістами для фахівців.

4. Мова відомчого письмового спілкування: формуляри, пам'ятки, повістки тощо.

5. Адміністративний жаргон: неофіційне обговорення спеціальних та напівспеціальних питань фахівцями [51, с. 47].

Формулу взаємодії учасників дискурсу можна визначити як послідовність структурних елементів. Комунікативні засоби, тобто той набір комунікативних можливостей, які мають учасники дискурсу у певній ситуації, пов'язують між собою нормативно-ціннісні елементи та ситуативні елементи (безпосередньо ситуацію та учасників юридичного дискурсу у цій ситуації). Такий взаємозв'язок комунікативних, ситуативних та нормативно-ціннісних елементів утворює жанрові формати взаємодії правових суб'єктів. Саме з жанровими різновидами пов'язана функціональна специфіка англійського пенітенціарного дискурсу [40, с. 270].

Жанр як дискурсивна одиниця являє собою стереотипну мовленнєву конструкцію, типову модель спілкування, яка має певний ступінь автоматизованості. Жанрові моделі в інституційному дискурсі розглядаються

як нормативно зумовлені, структуровані та інституційно закріплені (у вигляді законів і постанов, послідовності типів мовних дій, які мають учасники взаємодії в тій чи іншій ситуації). Однак стереотипність, структурованість та закріпленість зовсім не означають, що всі інституційні комунікативні взаємодії виконуються чітко за жанровими схемами. Учасники дискурсу відповідно до ситуативних та ціннісно-нормативних елементів вибирають необхідні їм типи висловлювань. Проте, незважаючи на те, що індивідуальні версії жанрових формул мають унікальні й неповторні властивості, зрештою, вони повинні сприяти втіленню усталеної дискурсивної форми [54, с. 63].

Жанри пенітенціарного дискурсу забезпечують взаємодію правових суб'єктів. Як критерії класифікації жанрів пенітенціарного дискурсу виступають статусні характеристики учасників дискурсу та характер діалогічних зв'язків між цими учасниками, а також зафіксовані у сценарних послідовностях події [54, с. 155].

Пенітенціарний дискурс має величезний асортимент жанрових форм. Можна виділяти певні жанри за статусом учасника дискурсу та його комунікативними цілями. Наприклад, слідчий користується такими формами як допит, запит, доручення, ухвала, клопотання, повістка. Такими жанровими формами можуть скористатися й інші учасники юридичного дискурсу, наприклад, адвокат. Однак існують жанри, прив'язані до певних учасників, і лише ці компетентні учасники, компетенція яких закріплена законодавством, мають право їх застосовувати. Так, у кримінальному процесі до таких учасників належить суд. Суд може виносити рішення у формі постанов, ухвал, вироку, судових наказів та заборон. Очевидно, що в арсеналі захисника таких засобів не може бути [45].

Іноді окремі жанри утворюють жанрові макроструктури чи складні жанри, основу яких складають цілі ланцюжки мовних подій. Ці ланцюжки відбивають безперервний процес розгортання складної мовної події у просторі юридичного дискурсу. Кожна одиниця цього ланцюжка є окремим мовним жанром, що є частиною складного жанру. Наприклад, судове

засідання складається з таких жанрів як опитування підсудного, допит свідків, дебаткування сторін, останнє слово підсудного, вирок.

У межах пенітенціарного дискурсу можна назвати такі різновиду жанрів: нормативно-правові акти, договори, протоколи, судові рішення, скарги, заяви та інші види документів, від посвідчень особи до цінних паперів.

Окрему групу складає повсякденне спілкування учасників пенітенціарного дискурсу, яке є виразником розмовного мовлення.

Розмовний стиль – один з функціональних стилів, який в системі функціонально-стильової диференціації літературної мови займає особливе місце, оскільки на відміну від інших не пов'язаний з професійною діяльністю людини, використовується тільки в неофіційній сфері спілкування і не вимагає для його застосування спеціального навчання: ним опановують з раннього дитинства. Розмовний стиль характеризується неофіційністю, невимушеністю, непередготовленістю, конститутивністю, емоційно-експресивним забарвленням мови тощо. Стилеві особливості текстів розмовного стилю виявляються всіх рівнях мови і реалізуються, зазвичай, у вигляді діалогу [17, с. 130]. У пенітенціарному дискурсі він проявляється, наприклад, так – як спілкування між наглядачем і ув'язненим:

(20) Come on.

Okay.

Let's see what you can do.

All right.

You hit like a vegetarian. You can do better than that. Let's see it. Try this.

Hurt?

Ah! Ah!

Put them in the box! Now! [69].

Таким чином, жанри пенітенціарного дискурсу можна розділити на великі групи: всілякі епізоди безпосередньо спілкування учасників дискурсу і офіційні тексти. Залежно від жанру проявляється і функціональна та стильова

специфіка англомовного пенітенціарного дискурсу, адже кожен із названих жанрів виконує власні функції та має власне мовне оформлення.

Висновки до розділу 2

Отже, ми дослідили лінгвістичні особливості англомовного пенітенціарного дискурсу.

Лексику англомовного пенітенціарного дискурсу можна розділити на дві великі групи: професійна лексика – використовується переважно між наглядачами і між наглядачами та підсудними: це терміни – загальноновживані, спеціальні і спеціальні неюридичні; розмовна лексика – використовується у спілкуванні підсудних один з одним: це просторічна та лайлива лексика, жаргонізми, сленгізми, вигуківі конструкції.

Речення, які використовуються в офіційно-діловому юридичному мовленні як складової пенітенціарного дискурсу мають такі характеристики: це переважно складні, складнопідрядні речення, з великою кількістю кліше, громіздкими зворотами.

Якщо ж говорити про синтаксис пенітенціарного дискурсу, який існує у неформальній обстановці – як прояв спілкування засуджених один з одним – то тут можна віднайти зовсім інші ознаки, які характерні для розмовного стилю: прості речення, які сконденсовано виражають думку, використання парцелятивів, еквівалентів речень, наказових, еліптичних речень тощо.

Офіційно-діловий пенітенціарний дискурс в цілому має низку важливих якостей. Перш за все, для нього характерні точність і ясність, слова і терміни повинні використовуватися в певному сенсі, а граматичні конструкції – виключати двозначність, мова має бути стилістично нейтральною.

Розмовний пенітенціарний дискурс навпаки – відзначається стилістичним забарвленням, а саме неофіційністю, невимушеністю, непередготовленістю, конститутивністю, емоційністю, експресивністю тощо.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ВИМІР АНГЛОМОВНОГО ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1 Особливості перекладу на лексичному рівні

Дослідивши у попередньому розділі лексику пенітенціарного дискурсу, ми побачили її складність та неоднорідність. У перекладі постає необхідність відтворення цих одиниць українською мовою, що можливо, зокрема, завдяки використанню лексичних перекладацьких трансформацій.

В основі лексичних трансформацій лежать розбіжності в об'ємі смислової структури слів різних мов з однаковою первинною референтною віднесеністю. В більшості випадків ці розбіжності охоплюють майже всі багатозначні слова. Семантично еквівалентні лексеми різних мов функціонують в умовах «своєї» мовної системи, що визначає відмінності можливих лексичних поєднань. Всі варіанти вживання, властиві тому чи іншому слову, не можуть бути враховані навіть у найбільш детальному словнику. Відповідно деякі варіанти вживання існують без словника. Перекладач повинен віднайти правильний смисловий еквівалент для перекладеного слова, це і буде лексичною трансформацією [2, с. 6].

Проведене нами дослідження засвідчує, що переклад лексичних елементів англomовного пенітенціарного дискурсу відбувається за допомогою таких способів:

1. Транскрипція та транслітерація – це способи перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою літер. При транскрипції відтворюється звукова форма іншомовного слова, а при транслітерації – його графічна форма (літерний склад) [8, с. 14]. Провідним способом у сучасній перекладацькій практиці є транскрипція із збереженням деяких елементів транслітерації. Оскільки фонетичні та графічні системи мов значно відрізняються одна від одної, передача форми слова мови оригіналу

мовою перекладу завжди допускає деяку умовність та приблизність. Для кожної пари мов розробляються правила передачі звукового складу, вказуються випадки збереження елементів транслітерації та традиційні винятки з правил, прийнятих в даний час. В англо-українському перекладах елементи транслітерації, що найчастіше зустрічаються при транскрибуванні, полягають, в основному, в транслітерації деяких невимовних приголосних і редукованих голосних. В пенітенціарному дискурсі найчастіше за допомогою транскрибування перекладаються власні назви, наприклад:

(21) *Hey, **Roag!** Yeah? Got the time?* [69] // *Гей, **Роаг!** так? Маєш час?*;

(22) *We have an escape from **Bend-water** Penitentiary. Step out of the booth with your hands in the air!* [69] // *У нас є втеча з колонії **Бенд-Вотер**. Вийдіть із кабінки, піднявши руки вгору!*;

(23) *This is **Ray Breslin**. He's my **partner** and **resident Houdini*** [69] // *Це **Рей Бреслін**. Він мій партнер і резидент Гудіні;*

(24) ***Jerry Springer's** on the tube, whipping his studio audience into a frenzy* [70] // *На зв'язку **Джеррі Спрінгер**, приводить в божевілля свою студійну аудиторію.*

Мовні реалії у пенітенціарному дискурсі також передаються за допомогою транскрибування: *We're an independent security company hired by the **Federal Bureau of Prisons** to test the integrity of their maximum security facilities nationwide* [69] // *Ми є незалежною охоронною компанією, яку найняло **Федеральне бюро** в'язниць для перевірки цілісності їхніх установ максимального рівня безпеки по всій країні.*

2. Калькування (дослівний переклад) – спосіб перекладу слів (понять), коли відповідник простого або (частіше) складного слова (терміна) мови оригіналу в мові перекладу зазвичай вибирається першим відповідником у словнику [28, с. 55]. Розглянемо приклади:

*You were suspected of manufacturing bombs that have been used in a dozen **political bombings** across Europe and South America for the last 10 years* [69] // *Вас підозрювали у виготовленні бомб, які були використані в дюжині*

політичних бомбардувань у Європі та Південній Америці за останні 10 років;

(25) *Where am I gonna find another **techno-thug** as gifted as you? [69] // Де я знайду іншого **техно-бандита**, такого обдарованого, як ти?;*

Калькування – це особливий вид запозичень: ми запозичуємо ту чи іншу фразу з іноземної мови і дослівно перекладаємо елементи, що її складають. Таким чином ми або отримуємо відстеження виразів і використовуємо синтаксичні структури мови перекладу, вносячи в нього нові експресивні елементи, або відстежуємо структуру і вводимо в мову нові конструкції [29, с. 21]. При цьому копіюється структура вихідної лексичної одиниці:

Competitive advantage – конкурентна перевага;

Unemployment rate – рівень безробіття;

Economic growth – економічне зростання.

Важливими є лексико-семантичні заміни – спосіб перекладу лексичних одиниць першоджерела шляхом використання у перекладі одиниць мови перекладу, значення яких не збігається зі значеннями вихідних одиниць, але може бути виведено з них за допомогою певного типу логічних перетворень. Серед них:

3. Семантичний розвиток (модуляція) – спосіб контекстуальної заміни, при якому в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення перекладеного слова [Казакова]. Наведемо приклади з досліджуваних нами фільмів, які є зразком пенітенціарного дискурсу:

(26) *If you know the **layout**, the weak side is obvious [69] // Якщо ви знаєте **будівлю в'язниці**, слабкі сторони очевидні.*

Layout має значення «макет, схема, влаштування», однак у перекладі, відповідно до контексту використання, це слово передається як *будівля в'язниці*, що є його семантичним розвитком.

(27) *The government expenditure was 17 million dollars building that facility. It's **state-of-the-art** [69] // На будівництво цього об'єкта державні витрати склали 17 мільйонів доларів. Це **найсучасніша будівля в даний час**.*

State-of-the-art має значення «рівень техніки, що відноситься до найвищого рівня загального розвитку пристрою, техніки або наукової галузі, досягнутого в певний час» [49]. У перекладі ж бачимо семантичний розвиток терміну, відповідно до контексту.

Загалом, модуляція у перекладі лексичних елементів пенітенціарного дискурсу українською мовою застосовується досить часто, тому можна говорити про її продуктивність у досягненні еквівалентності при перекладі.

4. Часто такі загальні слова, як *to say, to tell, be, to come, to go, to have*, які мають більш загальне значення в порівнянні зі своїми аналогами (деякі з них використовуються як зв'язки або модальні), українською мовою перекладаються за допомогою **конкретизації**, тобто підбору одного зі значень багатозначного слова, залежно від контексту. В перекладі пенітенціарного дискурсу конкретизації можуть зазнавати і інші лексеми, наприклад:

- Any **break** requires three things, knowing the layout, understanding the routine, and help from outside or in [69] // Для будь-якої **втєчі** потрібні три речі: знання плану, розуміння розпорядку та допомога ззовні чи зсередини.

Break має такі значення: «раптово або з силою розділяти на частини; змусити (кістку) розділити на дві або більше частин; визнати (заповіт) недійсним шляхом дії згідно з положеннями закону; змусити вступ; лопнути і пробитися; силою втекти з; раптово припинити або завершити» [49]. Бачимо, що з багатьох значень слова в перекладі обрано одне – *втекти*, тому це є конкретизацією значення.

(28) *He looked at **his lawyer** [70] // Він дивився на **прокурора**.*

Бачимо, що слово із більш загальним значенням *lawyer* замінено на слово із вузьким значенням, що відповідає контексту ситуації.

(29) *His Honor looked at **the attorneys**. "If there is nothing further, this court will stand adjourned until August 15 [70] // Він глянув **на прокурора, на адвоката**. – Якщо більше жодних зауважень немає, наступного разу суд збереться п'ятнадцятого серпня.*

Сторони звинувачення та захисту в американському судовому процесі називаються “State Attorney” та “Defense Attorney”, тому при зверненні до них обох або при згадуванні їх у тексті їх називають просто “the attorneys” [49], опускаючи деталі, які уточнюють їх участь у судовому процесі. Англійський іменник "attorney" перекладається як "повірений", "адвокат". Якби перекладач використовував ці варіанти при перекладі, реципієнт не зміг би правильно інтерпретувати інформацію, і відповідно прагматичний аспект перекладу не був би врахований. Тому використано прийом конкретизації, враховуючи україномовну реальність. Адже в українському кримінальному процесі бік обвинувачення представляє прокурор, а бік захисту – адвокат.

5. Експлікативний або описовий переклад – це трансформація, при якій лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, що пояснює її значення, тобто дає пояснення або визначення цього значення мовою перекладу. За допомогою пояснення можна виразити значення будь-якого безеквівалентного слова в оригіналі [23, с. 136].

Наведемо приклади:

(30) *He was a **disbarred lawyer** [70] // Це був **юрист, позбавлений ліцензії**.*

У цьому прикладі перекладач вдається до прийому описового перекладу для передачі висловлювання “disbarred lawyer”. В американській юридичній системі адвокат має право вести діяльність та надавати юридичні послуги населенню лише за наявності ліцензії, яка видається асоціацією адвокатів того штату, в якому практикуватиме юрист і лише після складання певного іспиту. Словосполучення “disbarred lawyer” в англійській мові означає юриста, якого позбавили цієї ліцензії, який більше не може займатися адвокатською практикою [49]. В Україні подібні ліцензії не

видаються, вони не встановлені на законодавчому рівні, і для того, щоб вести юридичну діяльність, юристу достатньо мати диплом про освіту. Відповідно, і такого поняття, як “disbarred lawyer”, у нас не існує, тому можливий лише описовий переклад.

(31) *Bernice Toole, a firm guilty* [69] // *Берніс Тул, переконлива прихильниця обвинувального вироку.*

Вираз “firm guilty” у перекладі можна передати лише описовим перекладом. У контексті цієї ситуації він означає, що жінка виступала за те, щоб визнати обвинуваченого винним у скоєнні злочину.

(32) *You've got a jury sequestered, remember?"* [69] // *Не забувайте, присяжним доводиться бути відірваними від сімей.*

Суд присяжних є невід'ємною частиною американської судової системи. Більшість процесів як цивільних, так і кримінальних проходять за його участю. Суд присяжних пов'язаний із певними процедурами. Один із них передбачає повну ізоляцію присяжних до винесення вироку і навіть на повний термін судового процесу. У такому разі присяжні живуть у спеціально знятих готельних номерах, їм забороняється користуватися будь-якими засобами зв'язку, а спілкування із зовнішнім світом здійснюється через судові пристави. Така процедура має назву “jury sequestration”, а колегію присяжних називають “a sequestered jury” [49]. До цієї процедури вдаються, щоб запобігти будь-якому можливому впливу на присяжних. В українському судочинстві слухання справи присяжними засідателями мало поширене. У нашій судовій системі людиною, яка вирішує долю обвинуваченого, є суддя. У цьому прикладі для передачі фрази *We've got a jury sequestered* перекладач використовує прийом описового перекладу, щоб передати суть даної процедури, підкреслюючи саме ізоляцію від сім'ї.

(33) *Your Honor, please, I know hearsay is admissible in a hearing like this, but this is triple hearsay* [50] // *Прошу вас, ваша честь, мені відомо, що на таких слуханнях допускаються свідчення з чужих слів, але в даному випадку ми маємо справу з потрійним переказом.*

Іменник “hearsay” означає свідчення, які надає свідок на судовому процесі, але сам свідок лише переказує ці свідчення, які він дізнався від третьої особи [49]. У цьому прикладі використано прийом експлікації, щоб передати це поняття.

(34) *At 11:05, Featherstone read Tom his **Miranda rights** [50] // Об 11.05 Фізерстоун зачитав Тому його права.*

Тут бачимо згадку про процедуру під назвою "Miranda warning" або "Miranda rule". В американській юридичній системі це правило вимагає під час затримання зачитати право не свідчити проти себе. Це правило було введено в 1966 році, і названо ім'ям обвинуваченого Ернесто Міранди, чий свідчення були виключені з матеріалів справи як такі, що порушують п'яту поправку Конституції США [49]. З того часу зачитування прав, які забезпечує “Miranda rule”, є обов'язковою складовою будь-якого затримання. В українській практиці при затриманні співробітник поліції або інших правоохоронних органів також зобов'язаний пояснити права затримуваного, наприклад, що він має право на перекладача, юридичну допомогу, повідомити родичів, не давати свідчення проти себе і своїх близьких [53]. Оскільки ім'я Міранди невідоме українському читачеві, тому використовується прийом опущення, виключаючи нерелевантну інформацію з тексту перекладу.

Загалом, описовий переклад у пенітенціарному дискурсі використовується для передачі понять та реалій, які відсутні в українській кримінально-виконавчій системі.

6. Диференціація – являє собою таке перетворення перекладу, в результаті якого утворюється слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і добирається з урахуванням контекстуального значення перекладеного слова, контексту його вживання та мовленнєвих норм і стає відповідником перекладу [23, с. 200]. Наприклад:

(35) *After I knew the routine, all I had to do was pick the day and arrange for a **distraction** at the front gate for exactly 4:00 p.m. [69] // Після того, як я*

дізнався про розпорядок дня, мені залишилося лише вибрати день і влаштувати **бунт** біля вхідних воріт рівно о 16:00.

Distraction має такі значення: «щось, що відволікає: предмет, який відволікає увагу від чогось іншого; акт відволікання або стан відволікання» [49]. У перекладі ж бачимо лексему «бунт», що є диференціацією значення.

(36) *You have very **good** chocolate milk* [69] // У вас дуже **смачне** шоколадне молоко.

Загальним значенням лексеми *good* є «хороший», а переклад лексемою «смачний» є саме контекстуальним відповідником.

7. Генералізацією називається заміна одиниці мови оригіналу, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з ширшим значенням, тобто перетворення, зворотне конкретизації [62, с. 1 90]. Наприклад:

(37) *But there is no guarantee that the past experiences are going to **equip** us to solve new problems* [69] // Але немає гарантії, що досвід минулого **дасть** необхідні знання для вирішення нових проблем [32].

В англійській мові слово "to equip" означає споряджати, обладнати, оснащувати [49]. Але вузьке значення цього слова не може бути застосоване під час перекладу, тому що в українській мові не прийнято говорити, що «досвід минулих років обладнав нас для вирішення нових проблем». Тому при перекладі було використано широке значення слова. Можна мати на увазі, що досвід минулих років «оснастив» нас необхідними знаннями.

(38) *When I was going in, you were about to have dinner with some guy, some **bozo*** [69] // Коли я заходив, ти збирався повечеряти з якимось хлопцем, якимсь **клоуном**.

Bozo – Клоун Бозо, якого іноді називають «Бозо, найвідоміший клоун у світі», — персонаж клоуна, створений для розваг дітей, широко популярний у другій половині 20 століття. Він був представлений у Сполучених Штатах у 1946 році, а на телебаченні – у 1949 році, пізніше з'являвся у франчайзингових телевізійних програмах, де він був ведучим, де його

зображували численні місцеві виконавці. Оскільки ця реалія незнайома українській мові, то в перекладі бачимо генералізацію значення, адже використовується загальне значення «клоун».

8. Опушення – видалення слова або кількох слів, переклад яких не відіграє суттєвої ролі в даному контексті і може вважатися зайвим [38, с. 311]. Це можуть бути вставні слова, наприклад: *See, the cartons contain a thin layer of wax laminate* [69] // *Коробки містять тонкий шар воскового ламінату.*

Опускатися в перекладі пенітенціарного дискурсу можуть і значущі лексеми, наприклад:

He is a veteran criminal defense attorney [69] // *Він – найстарший адвокат з кримінальних справ.*

В українській мові слово «адвокат» і так має на увазі саме «захисника», тобто особу, яка представляє інтереси обвинуваченого. Таким чином, в українському перекладі слово “defense” можна опустити.

(39) *As your divorce lawyer, I advise you to file first* [50] // *Як юрист, я раджу Вам подати на розлучення першим.*

В українській мові немає ємного еквівалента виразу “divorce lawyer”, тому щоб передати зміст цього словосполучення у перекладі, перекладачеві можна було використовувати прийом описового перекладу, і перекласти, наприклад, як «адвокат зі шлюботорозривних процесів» [49]. Однак такий варіант виявився б надто довгим і громіздким у перекладі, до того ж про розлучення йдеться далі у реченні, тому можна сказати, що ця інформація не є суттєвою та її опущення не вплине на сприйняття сенсу речення читачем перекладу.

10. Еквівалентний переклад – переклад, який максимально точно і повно відображає ту чи іншу лексему мови оригіналу у мові перекладу [2, с. 10]. У пенітенціарному дискурсі особливо важливим є еквівалентний переклад термінів, наприклад:

(40) *He is there to ensure that each and every one of them is 100% escape-proof* [69] // Він тут, щоб гарантувати, що кожен з них на 100% захищений від втечі [план];

(41) *In Bend-waters case, it's the Secure Housing Unit* [69] // У випадку з Бенд-Вотерсом це блок одиночного ув'язнення;

(42) *The government expenditure was 17 million dollars building that facility* [69] // На будівництво цього об'єкта державні витрати склали 17 мільйонів доларів;

(43) *Federal guidelines recommend two guards are present when transferring high risk inmates* [69] // Згідно з федеральними правилами, під час переміщення особливо небезпечних ув'язнених, необхідна присутність двох охоронців;

(44) *Lay it over the keypad, the impression will indicate which four keys were pressed* [69] // Покладіть його на клавіатуру, відбиток покаже, які чотири клавіші були натиснуті;

(45) *Welcome to the International Detainee Unit intake* [69] // Ласкаво просимо до Міжнародного відділу затриманих.

Таким чином, в перекладі лексичних елементів пенітенціарного дискурсу наявна велика кількість лексичних перекладацьких трансформацій, що узагальнено на Рис. 3.1. Вибір конкретної трансформації завжди залежить від перекладача та завдань, які він ставить перед собою під час перекладу, а також від спільних і схожих рис між мовою оригіналу та мовою перекладу.

Рис. 3.1. Способи перекладу лексики пенітенціарного дискурсу

3.2 Переклад граматичних структур

Англійська та українська мови є прикладами двох типів мов: аналітичної та синтетичної. Вже сама назва цих типів мов показує, що вони по суті своїй, за принципом побудови не лише різні, а й протилежні. Однак ця протилежність формальна, оскільки стосується вираження одного й того змісту. Розуміння та освоєння саме цієї формальної, специфічної, якісної

його сторони, зіставлення системних ознак вихідної мови та мови перекладу необхідні для адекватного перекладу.

Багато сучасних лінгвістів виходять із положення, що в мовах з аналітичним ладом логіка мислення отримує найбільш ясне зовнішнє і розчленоване у своїх елементах граматичне закріплення, а в мовах синтетичних ця логіка діє швидше як внутрішнє відношення в припущенні, внутрішній зв'язок у слові [15, с. 230].

Щоб розглянути граматичні труднощі перекладу і з'ясувати природу відмінностей висловлювання одного й того ж плану змісту в мові оригіналу і мові перекладу, необхідно розглянути структурно-семантичні відносини у межах речення (висловлювання).

В англійській мові к цьому плані можна спостерігати найповнішу відповідність логічних компонентів та синтаксичних форм. У мовах синтетичних, до яких належить українська, конкретний зміст слова, смисловий наголос переважають над формально синтаксичними моментами, що веде до набагато більшої зовнішньої свободи синтаксичних побудов та майже повної відсутності формального закріплення місця слова у реченні. Інакше кажучи, мови аналітичного ладу спираються головним чином на флексії.

Будова англійської та української мов сприяє багатофункціональності граматичних форм і синтаксичних конструкцій. Тому в процесі перекладу насамперед необхідно врахувати конкретну функцію кожної форми та конструкції, щоб правильно передати значення. Смилова функція кожної форми та конструкції може визначатися такими факторами: синтаксичною функцією; смисловою структурою речення; особливостями лексичного наповнення речення; контекстом речення.

Адекватне відтворення окремих граматичних структур при перекладі пенітенціарного дискурсу відбувається завдяки використанню таких граматичних трансформацій:

1. Заміни:

а) Заміни частин мови є найпоширенішим видом морфологічної трансформації. Подібні заміни зазвичай викликані різним вживанням слів та різними нормами поєднання в англійській та українській мовах, а в деяких випадках – відсутністю частини мови з відповідним значенням в українській мові. Такій морфологічній трансформації найчастіше піддається іменник. Дуже типовою заміною при перекладі з англійської на українську є заміна іменника на займенник. Наприклад:

(46) *I used to work security for a guy by the name of Manheim. Victor Manheim. Have you heard of **Victor Manheim**?* [69] // *Раніше я працював охоронцем у хлопця на ім'я Мангейм. Віктор Мангейм. Ви чули про **нього**?*

Іменники можуть замінюватися і на інші частини мови, наприклад на прикметники:

Product Coverage // *Охоплені товари.*

Замінюються також і інші частини мови, наприклад:

(47) *Recalling that their long-term objective is **to establish** a fair and market-oriented agricultural trading system ...* [35] // *нагадуючи, що їхньою довгостроковою метою є **створення** справедливої й ринково-орієнтованої системи торгівлі в галузі сільського господарства ...*[33].

Бачимо, що дієслово *to establish* у тексті перекладу замінюється на віддієслівний іменник *створення*.

Ще один приклад:

(48) *Do you know the schedule **relating** to that unit?* [69] // *Ви знаєте розклад **стосовно** цього блоку?* [33].

Тут бачимо заміну дієслова *relating* на прислівник *стосовно*.

б) Заміни форми слова. При перекладі пенітенціарного дискурсу часто використовується заміна форм майбутнього часу в англійській мові формами теперішнього часу в українській. Так досягається відтінок повинності/зобов'язання, наприклад:

(49) *As you know this is a capital case, so each of you **will have** twelve peremptory challenges [69] // Ви не гірше за мене знаєте, що у справах про умисні вбивства та звинувачення, захист і обвинувачення **мають** однакові права на відведення кандидатур – по дванадцять кожна сторона.*

Замінюється також форма минулого часу на форму теперішнього: *Once inside, it was obvious you **were** short-staffed [69] // Опинившись усередині, стало очевидно, що у вас **бракує** персоналу.*

Можна віднайти заміни форми теперішнього часу на форму майбутнього часу: *I hope I never **see** you again [69] // Сподіваюся, більше ніколи **не побачу** тебе.*

Дієслова при перекладі українською мовою змінюють також форму пасивного стану на форму активного стану і навпаки:

(50) *He is on the job that he **was hired** to do [69] // Він виконує роботу, для виконання якої його **найняли**;*

(51) *When my dad **was picked up**, it activated the code [69] // Коли мого тата **притиснули**, він активував код.*

Зустрічаємо також заміну форми іменника – заміну іменника у формі множини на іменник у формі однини, наприклад: *It is excess of the commitment **levels** specified in Section I of Part IV of its Schedule [69] // Це перевищення **рівня** зобов'язань, зазначеного у розділі I частини IV його переліку;*

Говорячи про граматичні трансформації заміни форми слова, слід окремо обговорити таку форму дієслова в англійській мові як герундій. В українській мові поняття «герундій» відсутнє. Оскільки в українській мові такої форми немає, то її переклад відбувається за допомогою граматичних заміन.

(52) *Except as otherwise provided, where a decision cannot be arrived at by consensus, the matter at issue shall be decided by **voting** [69] // Якщо не передбачено іншого, у разі неможливості прийняття рішення шляхом досягнення консенсусу обговорюване питання вирішується **голосуванням**.*

Бачимо, що герундій *voting* було передано за допомогою іменника «голосування».

2. Додавання – граматична трансформація, яка передбачає додавання у речення окремих граматичних структур, які зумовлені різницею у граматичних системах мови оригіналу і мови перекладу [39, с. 150], наприклад додавання сполучників та сполучних слів, а також слів, які пов'язують між собою частини речення (що часто відсутнє у мові оригіналу), наприклад: *And after you agreed to do it, I used my contacts deep inside the DHS to get you in* [69] // *І після того, як ви погодилися це зробити, я використав свої контакти глибоко всередині DHS, щоб отримати вас.*

У багатьох випадках відтворення окремих граматичних структур при перекладі пенітенціарного дискурсу може відбуватися **3. еквівалентним перекладом**, тобто прямим перенесенням всіх граматичних складових тексту мови оригіналу на мову перекладу. Наприклад:

(53) *Everybody down now! On the ground! You! Inmate! On the ground! Down! Get down! You heard him!* [69] // *Усі на землю зараз же! На землю! Ти! В'язень! На землю! Вниз! На землю! Ви чули його!;*

(54) *I'll chew that food when I have to. Right now I wanna hear about the new inmate...aside from how big he is, okay?* [70] // *Я буду жувати цю їжу, коли доведеться. Прямо зараз я хочу почути про нового в'язня... окрім того, який він великий, гаразд?*

Отже, адекватне відтворення окремих граматичних структур при перекладі пенітенціарного дискурсу відбувається завдяки використанню еквівалентної граматичної структури або граматичних трансформацій заміни (заміна частин мови, заміна форми слова) та трансформації додавання.

Відтворення англійських речень при перекладі пенітенціарного дискурсу відбувається завдяки використанню таких граматичних трансформацій:

1. Заміни:

а) Заміна структурного типу речення, наприклад заміна простого речення на складне:

(55) *On the basis of the deed the RHC shall compensate the Company money of not used down runs and other services which are not provided* [69] // *На підставі акта «РХК» повертає «Компанії» гроші за не відкатані спуски та інші послуги, що не надаються.*

Бачимо додавання підрядного означального речення «що не надаються».

(56) *“year” in paragraph (f) above and in relation to the specific commitments of a Member refers to the calendar, financial or marketing year specified in the Schedule relating to that Member* [69] // *“рік”, що зазначено у викладеному вище пункті “f” і що стосується конкретних зобов'язань члена, означає календарний, фінансовий чи торговий рік, який зазначено в переліку стосовно цього члена.*

Тут бачимо додавання аж двох підрядних речень: «що зазначено у викладеному вище пункті «f» і що стосується конкретних зобов'язань члена» і «який зазначено в переліку стосовно цього члена», де «що» і «який» є сполучними словами і виконують функції підметів.

Заміна складного речення кількома простими або заміна складного речення на просте у пенітенціарному дискурсі практично не спостерігається, оскільки складні речення є однією із визначальних характеристик кримінально-виконавчої системи, а тому в перекладі вони зазвичай зберігаються.

б) Заміна граматичної основи речення, наприклад:

(57) *The amounts represent payments by a national government actually made, or to be made, during the course of the fiscal year to meet the needs...* [69] // *Ці суми – це платежі, які уряд країни вже зробив або збирається зробити протягом фінансового року для задоволення потреб....*

2. Перестановка (транспозиція) – це «зміна розташування (порядку) мовних елементів в тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналу» [15, с. 88]. Елементи, які можуть зазнавати транспозиції:

– окремі слова: *What happened **here**, John Coffey? You want to tell me **that**?* [70] // *Що **тут** сталося, Джон Коффі? Ти хочеш мені **це** сказати?*;

– словосполучення: *Knowing the guards' routine was **the next step*** [69] // *Наступним кроком було знання розпорядку охоронців.*

3. Еквівалентний переклад речень зустрічається рідко, однак бувають випадки повного перенесення усіх вихідних структур речення у мову перекладу, наприклад: *I couldn't help it. I tried to take it back, but it was too late.* [70] // *Я нічого не міг вдіяти. Я спробував повернути його, але було надто пізно.*

Таким чином, адекватне відтворення структури англійських речень при перекладі пенітенціарного дискурсу відбувається завдяки використанню граматичних трансформацій заміни (заміна структурного типу зв'язку, заміна граматичної основи речення), перестановки (перестановка слів або словосполучень) та еквівалентного перекладу.

Загалом, аналіз особливостей відтворення граматичної специфіки пенітенціарного дискурсу дає підстави стверджувати, що в текстах перекладу найбільш часто зустрічаються: використання еквівалентної граматичної структури, граматичні трансформації заміни (заміна частин мови, заміна форми слова, заміна структурного типу зв'язку речення, заміна граматичної основи речення) та перестановки (перестановка слів або словосполучень у реченні). Усе це відобразимо на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Особливості відтворення граматичної специфіки пенітенціарного дискурсу

Слід також додати, що перелічені вище перекладацькі трансформації у «чистому вигляді» зустрічаються рідко. У процесі розгляду прикладів ми бачили, що різноманітні трансформації поєднуються одна з одною –

перестановка супроводжується заміною, граматичне перетворення супроводжується лексичним тощо. Саме такий комплексний характер перекладацьких трансформацій і робить переклад таким складним. І саме завдяки перекладацьким трансформаціям (як граматичним, так і лексичним) досягається адекватність перекладу пенітенціарного дискурсу.

3.3 Переклад на стилістичному мовному рівні

Як ми вже з'ясували у попередньому розділі, стиль пенітенціарного дискурсу є неоднорідним, оскільки він варіюється від контексту його використання. Тому стиль може бути як розмовним, так і офіційно діловим. Зважаючи на це, переклад стилістичних особливостей пенітенціарного дискурсу є непростим завданням. Відбувається це завдяки таким способам перекладу:

1. Підбір стилістичних еквівалентів – спосіб перекладу, за якого до стилістично забарвлених елементів підбирається відповідний стилістичний відповідник в українській мові. Особливо це стосується перекладу просторічних, розмовних елементів, а також вульгаризмів та лайки, наприклад:

(58) *Thirty seconds into my rec time, my CO took a smoke break* [69] // *Через тридцять секунд мого часу для відпочинку мій командир зробив перекур;*

(59) *So if anything goes wrong, nothing comes back to bite you people in the ass* [69] // *Отже, якщо щось піде не так, нічого не повернеться, щоб вкусити вас за дупу;*

(60) *Who you think's gonna have to hoss your sorry old bacon back down here?* [70] // *Кому, на вашу думку, доведеться тягнути твій жалюгідний старий товстий зад сюди?;*

(61) *Goddamn it, Percy! Get the hell off my block!* [70] // *До біса, Персі! Геть до біса з мого блоку!*

Зберігаються в перекладі пенітенціарного дискурсу і стилістичні особливості офіційно-ділового стилю, зокрема сталі вирази, наприклад:

(62) *Your work is the **gold standard** in the field* [69] // *Ваша робота є **золотим стандартом** у цій галузі.*

2. Нейтралізація і компенсація – стилістична обробка тексту. Через відмінності в будові англійської та української мов перекладачеві не завжди вдається зберегти стилістичне забарвлення окремих елементів оригінального тексту. У цьому випадку він змушений вдатися до стилістичної нейтралізації, тобто використати замість експресивного виразу нейтральний:

(63) *For seven minutes every day, there **were no eyes on me*** [69] // *Протягом семи хвилин щодня на мене **не дивилися.***

(64) *You think I'm letting you **go in cold?*** [69] // *Думаєш, я відпущу тебе **просто так?***

Бачимо, що стилістично забарвлені словосполучення замінюється в перекладі на стилістично нейтральні.

(65) *A certain **death row inmate** should be given medication to make him lucid before being lethally injected* [69] // *Людину, яка збирається покинути цей світ, слід привести до тями, перш ніж зробити ін'єкцію, яка викличе смерть.*

У цьому прикладі вираз «людина, що збирається залишити цей світ» викликає у свідомості читача асоціацію з тяжкохворою людиною, яка перебуває на межі життя та смерті. В англійському реченні сенс зовсім інший. “Death row inmate” означає людину, засуджену до страти і яка чекає на цю кару в тюремній камері [49].

Мова кримінально-виконавчої системи рясніє різними кліше та стійкими виразами, особливо щодо порядку та організації судового процесу. Як в англійській, так і в українській мові існують особливі формулювання, які є незмінними (наприклад, знамените «Прошу всіх підвестися, суд іде!»). До таких кліше відноситься і виділений вираз із наступних прикладів. В українській мові є усталений переклад «Протест відхилений», однак

перекладач вибирає інші вирази під час перекладу. У цій комунікативній ситуації (допит) важливо було зберегти усталений переклад саме з погляду прагматики, оскільки цей вираз несе у собі певні асоціації (якщо одна із сторін заявляє протест під час допиту, і суддя його відкидає, отже, адвокат чи прокурор можуть продовжувати свою лінію допиту). У цьому разі переклад спотворює подібні асоціації: *"Overruled. Sit down. Continue, Mr. Childers."* [69] // *Заперечення відкинуто. Замовчіть. Сядьте. Продовжуйте містер Чайлдерс.*

Фраза "sustained" також є кліше, яке використовує суддя, для того щоб підтримати заяви про протест однієї зі сторін судового засідання. В українській мові для цього також є стійкий вираз «Протест прийнятий». Однак у наступному прикладі бачимо помилку перекладача, через яку повністю змінюється зміст вихідного висловлювання. Така помилка збиває читача перекладу, бо далі за контекстом адвокат перериває свій допит. Таким чином, незрозуміло, чому адвокат відкликає своє питання, якщо суддя не підтримав протесту прокурора. Цей переклад повністю спотворює прагматичний ефект висловлювання.

(66) *"Objection!" shouted Buckley.*

"Sustained," [69]

Протестую!

Протест не підтриманий.

При перекладі наступного речення перекладачеві не вдається досягти такої ж прагматичної дії, яку оригінал надає на читача оригінального тексту. Дієслово "to admonish" у контексті судового засідання означає зауваження або догану, яку суддя робить учаснику процесу, який поводить себе неналежним чином, порушує порядок у залі суду або виявляє неповагу до суду [53]. У прикладі використання дієслова «попередити» при перекладі не розкриває сенсу вихідного повідомлення, оскільки значення цього дієслова не включає значення зауваження або догани. Читач українського перекладу може не зрозуміти, якого попередження вимагає прокурор, і що суддя має

попередити адвоката. Прагматичні потенціали вихідного повідомлення та повідомлення перекладу не збігаються:

(67) *“Admonish him, Judge! He must be admonished!”* [50] – *Попередьте його, суддя! Він має бути попереджений.*

Слово “probative” стосовно доказів і показань у суді означає, що ці докази і показання мають доказову силу, тобто є достатнім доказом чогось [51]. «Допустимий» же доказ або показання має на увазі під собою такий доказ або показання, які «допускаються» до використання в ході судового засідання як доказ, іншими словами, такий доказ закон дозволяє використовувати на суді. Критеріями «допустимості» є відношення доказів і показань до справи (вони мають сприяти з’ясуванню обставин справи) та дотримання закону при отриманні. Допустимі докази і показання не завжди можуть мати достатню доказову силу, таким чином, поняття «допустимості» не обов’язково включає в себе поняття «доказовості». Отже, перекладати слово «probative» як «допустимо» – неправильно. Такий переклад спотворює прагматичний потенціал вихідного повідомлення:

(68) *Such pictures were highly prejudicial and highly inflammatory, and also highly admissible. “Probative”* [69] – *Такі знімки завжди були дуже небажані на процесі, надзвичайно провокаційні і, проте, абсолютно узгоджувалися із законом. «Допустимо».*

У наступному прикладі український переклад «докази» не передає прагматичний потенціал виразу “closing argument”, оскільки їх лексичні значення не збігаються. Англійське словосполучення “closing argument” має на увазі ретельно підготовлену та продуману промову адвоката і прокурора, яку вони вимовляють у завершенні судового процесу, після того, як були представлені свідчення всіх свідків, і до того, як присяжні видаляються на нараду для винесення вироку [49]. Це так зване заключне слово, в якому сторони захисту та звинувачення підбивають підсумки процесу та намагаються схилити присяжних на свій бік; це остання можливість вплинути на думку присяжних засідателів. В українській мові слово «доказ»

означає судження чи думки, які наводяться як аргументи на доказ чогось. Воно не включає значення виступу з промовою. Отже, такий переклад неспроможний передавати прагматичний потенціал оригіналу:

(69) *There it is. A compilation of my greatest **closing arguments** [69] – Я зібрав тут свої найкращі **докази**.*

Англійське дієслово “to indict” означає винести саме обвинувальне рішення [69]. Однак у перекладі цей важливий момент упускається, відповідно на читача українського перекладу виявляється інший прагматичний вплив, ніж на читачів оригінального тексту:

(70) *The grand jury will be asked next Monday **to indict** the two defendants for rape, kidnapping, and aggravated assault [69] – Наступного понеділка журі присяжних має **винести своє рішення** у справі Кобба та Уїлларда, звинувачених у звалтуванні, кіднепінгу та заподіянні тяжких тілесних ушкоджень.*

У наступних прикладах прагматичний ефект оригіналу і прагматичний ефект перекладу не збігаються, тому що в українському варіанті не зовсім зрозумілим є вираз «неспокійні дії». В українській мові подібне словосполучення не несе в собі асоціації, пов'язаної зі сферою юриспруденції. Таке поєднання вживається у вузьких колах як військовий термін для позначення «бойових дій, спрямованих на підрив морального духу супротивника». Щоб це поняття було сприйнято правильно читачем українського перекладу, його можна було перекласти як «дрібне правопорушення» або «хуліганство».

(71) *Though it was nothing but **harassment**, they narrowly avoided being arrested [69] – Хоча це були «неспокійні дії», вони насилу уникли арешту.*

Варто зазначити, що втрата стилістичного забарвлення в тексті перекладу компенсується стилістично маркованим словом чи словосполученням. Тобто окремі елементи змісту оригіналу по-різному відтворюються в тексті перекладу з метою компенсації семантичних чи стилістичних втрат і задля досягнення емоційно-експресивного ефекту.

Особливо часто ця стратегія використовується в перекладі діалогів між засудженими, наприклад:

(72) *You're **not making any sense at all** [69] – Tu так і **не в'їхав**.*

(73) *I've noticed lately, **the he seem to be acting a bit strange**...er. [69] – Tu не думаєш, що він якийсь трохи **намаханий**...*

Отже, в перекладі стилістичних елементів пенітенціарного дискурсу використовуються стратегії підбору еквівалента, стилістичної нейтралізації та компенсації.

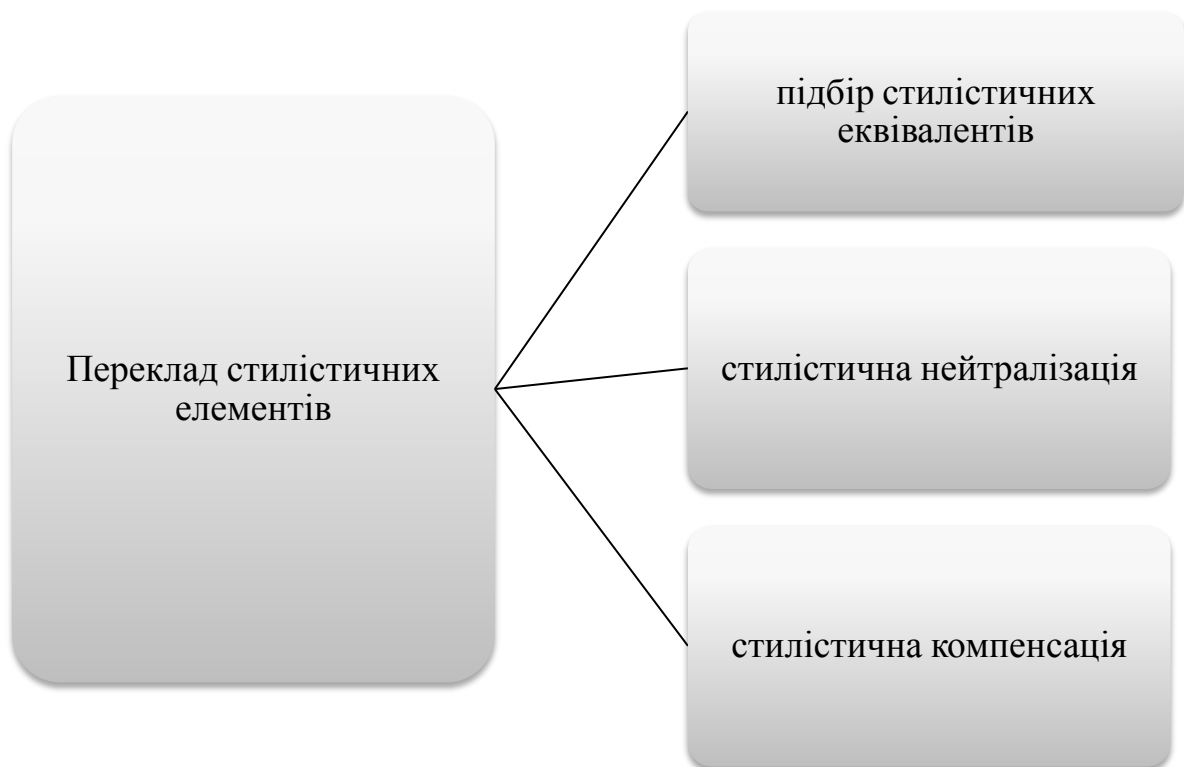

Рис. 3.3. Особливості відтворення стилістичних елементів пенітенціарного дискурсу

Загалом, стилістичний мовний рівень є найскладнішим для перекладу. Як показує дослідження прикладів, перекладачам не завжди вдається

врахувати стилістичний аспект при перекладі пенітенціарного дискурсу. Це означає, що перекладач не зберігає або спотворює прагматичний потенціал тексту оригіналу у тексті перекладу. У зв'язку з цим ефект, що здійснюється оригіналом, і ефект, що здійснюється перекладом, не є рівнозначними. Все ж, у багатьох випадках, коли оригінальне стилістичне забарвлення втрачається, перекладач компенсує це надалі, завдяки чому створюється стилістична еквівалентність.

Висновки до розділу 3

Ми провели перекладознавче дослідження безпосередньо на базі пенітенціарного дискурсу.

Переклад лексичних елементів (як термінів, так і інших слів) пенітенціарного дискурсу відбувається за допомогою таких способів:

1. Транскрипція та транслітерація.
2. Калькування.
3. Семантичний розвиток (модуляція).
4. Конкретизація.
5. Експлікація.
6. Диференціація.
7. Генералізація.
8. Нейтралізація і компенсація – стилістична обробка тексту.
9. Опущення.
10. Еквівалентний переклад.

Адекватне відтворення окремих граматичних структур при перекладі пенітенціарного дискурсу відбувається завдяки використанню таких граматичних трансформацій: 1. заміни (заміни частин мови і заміна форм слова, наприклад заміна форм майбутнього часу в англійській мові формами теперішнього часу в українській); 2. додавання – граматична трансформація, яка передбачає додавання у речення окремих граматичних структур, які зумовлені різницею у граматичних системах мови оригіналу і мови

перекладу, наприклад додавання сполучників та сполучних слів, а також слів, які пов'язують між собою частини речення (що часто відсутнє у мові оригіналу); 3. еквівалентний переклад.

Відтворення англійських речень при перекладі пенітенціарного дискурсу відбувається завдяки використанню таких граматичних трансформацій: заміна структурного типу речення, заміна граматичної основи речення; перестановка слів та словосполучень у реченні; еквівалентний переклад (зустрічається рідко).

У процесі перекладу стилістичних елементів пенітенціарного дискурсу використовуються стратегії підбору еквівалента, стилістичної нейтралізації та компенсації.

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИЧНИЙ АЛГОРИТМ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ДИСКУРСУ

4.1 Навчання перекладу текстів пенітенціарного дискурсу: загальні зауваги

У сучасній освіті важливим є компетентнісний підхід, який передбачає формування інтегрованих знань, вмінь, навичок, досвіду та особистих якостей, що визначають бажання, здатність та готовність вирішувати проблеми й завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, одночасно усвідомлюючи важливість предмета та результату діяльності.

Для студентів філологічних спеціальностей важливою є дискурсна компетентність, яка розглядається, з одного боку, як один із компонентів комунікативної компетентності і визначається як здатність будувати і розуміти цілісні, зв'язні та логічні висловлювання різних функціональних стилів (стаття, лист, есе і т. ін.), вміння вибирати лінгвістичні засоби залежно від типу висловлювання [35, с. 30]. З іншого боку, дискурсна компетентність є інтегративним поняттям, що об'єднує:

- текстову компетенцію – здатність створювати й інтерпретувати контекстуально доречні тексти на основі знання про те, які тексти доречні в конкретних контекстах (наприклад, в електронних листах доречно починати речення з малої літери, в той час як в офіційному електронному листуванні відступ від правил недоречний);

- жанрову компетенцію – здатність створювати й інтерпретувати тексти конкретних жанрів у типових або нових комунікативних ситуаціях на основі конвенцій, пов'язаних із їх застосуванням (наприклад, людині, яка не має досвіду у використанні SMS, необхідно навчитися не тільки користуватися самим пристроєм, але і знати «правила» цього типу мовленнєвої взаємодії, його можливості або обмеження в сенсі того, якого змісту тексти можна

передавати в таких повідомленнях, якими особливостями ці тексти характеризуються);

- соціальну компетенцію – здатність використовувати мову для участі в соціальній або інституційній взаємодії, вміння висловлювати власну соціальну ідентичність у конкретних соціальних ситуаціях мовної взаємодії [35, с. 68].

Зважаючи на усе сказане, у студентів філологічних спеціальностей необхідно формувати дискурсну компетентність, яка передбачає оволодіння мовними знаннями, вміннями і навичками у межах певного дискурсу. Пенітенціарний дискурс як окремий різновид сучасного англomовного дискурсу у цьому плані потребує особливої уваги, оскільки він є складним і неоднорідним явищем. Тому представимо приклади вправ і завдань, які допоможуть студентам опанувати цим типом дискурсу, що є важливим у їх майбутній діяльності як перекладачів.

4.2 Комплекс вправ для навчання перекладу текстів пенітенціарного дискурсу

Розроблені нами вправи було класифіковано за характером виконаних операцій, спрямованих на формування вмінь, які становлять основу дискурсної компетентності. Це:

1. Інформаційно-рецептивні вправи (*мета* – засвоєння, осмислення і систематизація знань теоретичного матеріалу). Це вправи, спрямовані на визначення процесу пенітенціарного спілкування, типів пенітенціарного спілкування тощо). Наприклад:

Exercise 1. Read the given definition of penitentiary discourse. What are the main characteristics of it?

Penitentiary discourse is a set of language practices in places of deprivation of liberty (prison) between defendants and representatives of legal authorities with the aim of influencing the defendants' consciousness and re-educating them.

Penitentiary discourse has the following characteristics: stability, which means a stable state of legal discourse during trials; specificity, which indicates that the penitentiary discourse is a certain phenomenon that exists in the real legal space; systematicity, which reflects the structural composition and internal structure of the penitentiary discourse; procedural order.

Exercise 2. Familiarize yourself with the types of communication in the penitentiary discourse and consider in what speech situations which types of communication are used by its participants.

1) by form: oral and written

2) by type of speech: monologic and dialogic

3) according to the functional and stylistic aspect: official-business, colloquial

2. Аналітичні вправи (*мета* – відтворення отриманих знань, осмислення зв'язків і відношень у певних явищах, відпрацювання і закріплення окремих операцій дискурсної діяльності). Це вправи на аналіз мовленнєвих ситуацій, визначення комунікативного наміру мовця, пошук функціонально-сміслових груп слів, завдяки чому виробляються навички комплексного аналізу екстралінгвістичних факторів породження і сприймання пенітенціарного дискурсу як головної передумови розуміння соціально-психологічного простору, в якому виникає і функціонує дискурс як соціальне явище. Наприклад:

Exercise 1. Analyze the proposed speech situations. Divide each situation according to the functional-stylistic aspect to conversational or official-business styles.

Situation 1. Prisoners are talking to each other about the latest incident in their cell.

Situation 2. Inmates are talking with a warden about the latest incident in their cell.

Situation 3. Wardens communicate with each other about improving discipline in the cell.

Situation 4. The warden prepares documents regarding the early release of a prisoner.

Exercise 2. What is the communicative intention of the speaker in the given situations? By what stylistic means is it transmitted?

Situation 1.

– *Come on.*

- *Okay.*

- *Let's see what you can do.*

- *All right.*

- *You hit like a vegetarian. You can do better than that. Let's see it. Try this.*

Hurt?

- *Ah! Ah!*

- *Put them in the box! Now!*

Situation 2.

"Objection!" shouted Buckley.

"Sustained".

Головна мета дискурсного аналізу тексту – виробити навички комплексного аналізу екстралінгвістичних факторів породження і сприймання дискурсу як головної передумови розуміння соціально-психологічного простору, в якому виникає і функціонує дискурс як соціальне явище.

3. Репродуктивні вправи (*мета* – засвоєння мовленнєвих явищ у різних екстралінгвістичних контекстах, конкретизації типологічних форм дискурсу в процесі самостійної пізнавальної роботи на основі комбінування раніше отриманих знань і вмінь). Це вправи на: перебудову дискурсів; розширення дискурсів; редагування дискурсів. Наприклад:

Exercise 1. Familiarize yourself with the given dialogue and describe its linguistic stylistic means. Imagine that the heroes ended up in court. Change their speech so that it corresponds to a formal business style. Make a conclusion about

the peculiarities of the language design of this type of style. Translate it into Ukrainian, saving all its discourse features.

- *Give me the eggs, thief! Why did you steal our eggs?*

- *My chicken laid it.*

- *Did your hen mark them or something? If you don't return the eggs, I will go to the court.*

Exercise 2. Familiarize yourself with the given text and describe its linguistic stylistic means. Imagine that the heroes ended up in jail. Change it so that it corresponds to a speech jail language. Make a conclusion about the peculiarities of the language design of this type of style. Translate it into Ukrainian, saving all its discourse features.

We have carefully read your proposal, but are forced to reject it. We are not satisfied with the terms of the order.

4. Продуктивні вправи (мета – активізація дискурсивної діяльності, формування навичок, необхідних для успішного вирішення комунікативних завдань). Це вправи на побудову цілісних пенітенціарних дискурсів з урахуванням їх типологічних особливостей.

Exercise 1. The prisoner was asked to tell about the recent riot in the cell to his cellmates and then to the warden. Construct two texts taking into account the factor of the addressee. Translate both texts into Ukrainian, saving all its discourse features.

Exercise 2. Imagine that you are the warden in the cell. Construct main phrases you can use while talking with prisoners. Create a dialogue using those phrases. Translate it into Ukrainian, saving all its discourse features.

Exercise 3. Imagine that you are the warden in the cell. Construct main phrases you can use while talking with your colleagues. Create a dialogue using those phrases. Translate it into Ukrainian, saving all its discourse features.

Exercise 4. Watch a film/read a book that demonstrates penitentiary discourse. Translate two dialogues between prisoners, two dialogues between

wardens and two dialogues between wardens and prisoners into Ukrainian, saving all its discourse features.

Таким чином, запропонована система вправ з формування дискурсної компетентності на прикладі роботи з пенітенціарним дискурсом дозволяє не лише забезпечити реалізацію комунікативно-діяльнісного підходу до навчання іноземної мови і роботу над виробленням комунікативних навичок, а й поглибити рівень їхньої лінгвістичної підготовки та перекладацької діяльності, організовуючи різнопланову роботу з дискурсом і текстом.

Висновки до розділу 4

Отже, дискурсна компетентність є важливою складовою підготовки студента-філолога до майбутньої професійної діяльності. Пенітенціарний дискурс потребує особливої уваги через його складність та неоднорідність.

Розроблені нами вправи було класифіковано за характером виконаних операцій, спрямованих на формування вмінь, які становлять основу дискурсної компетенції на: інформаційно-рецептивні, аналітичні, репродуктивні вправи та продуктивні вправи.

Ці вправи спрямовані не лише на переклад зразків пенітенціарного дискурсу, а й на аналіз їх мовно-стилістичних особливостей та створення власних зразків текстів у межах цього дискурсу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати нашого дослідження засвідчують, що пенітенціарний дискурс – це сукупність мовних практик у місцях позбавлення волі (тюрмі) – між підсудними і представниками правових органів з метою впливу на свідомість підсудних та їх перевиховання.

Пенітенціарний дискурс має такі властивості: стабільність, що означає сталий стан правового дискурсу під час судових процесів; специфіка, яка вказує на те, що пенітенціарний дискурс є певним явищем, що існує в реальному правовому просторі; системність, що відображає структурний склад і внутрішню структуру пенітенціарний дискурсу; процесуальний порядок.

Сферою використання пенітенціарного дискурсу ми визначили місце позбавлення волі. Мета спілкування в умовах пенітенціарного дискурсу є двоякою, оскільки учасники комунікації перебувають у нерівних умовах і дивляться на ситуацію по-різному. Мета службовця пенітенціарної системи відповідає головній меті заснування виправних закладів – створення необхідних умов для перевиховання людини, яка перебуває в ізоляції від суспільства за скоєний нею злочин. Мета ув'язнених в той же час полягає у спробі відстоювати свої права та свободи, які поведінка будується із прагнення поводитися як вільні люди.

Лексику англomовного пенітенціарного дискурсу можна розділити на дві великі групи: професійна лексика – використовується переважно між наглядачами і між наглядачами та підсудними: це 1) терміни – загальноживані (*murderer, crime, facts*), спеціальні юридичні (*inquest, engagement public property, murder in cold blood, legacy*) і спеціальні неюридичні (*heart failure, overdose*); 2) розмовна лексика – використовується у спілкуванні підсудних один з одним: це просторічна та лайлива лексика (*diaper-head*), жаргонізми (*ponce – особа, яка вчинила злочин сексуального характеру, tuppet – ув'язнений, який піддається знущанням з боку інших*),

сленгізми (*faff* – щось, що потребує багато часу й зусиль; *butty/buttie* – сендвіч), вигуківі конструкції.

Речення, які використовуються в офіційно-діловому юридичному мовленні як складової пенітенціарного дискурсу мають такі характеристики: це переважно складні, складнопідрядні речення, з великою кількістю кліше, громіздкими зворотами.

Якщо ж говорити про синтаксис пенітенціарного дискурсу, який існує у неформальній обстановці – як прояв спілкування засуджених один з одним – то тут можна віднайти зовсім інші ознаки, які характерні для розмовного стилю: прості речення, які сконденсовано виражають думку, використання парцелятивів, еквівалентів речень, наказових, еліптичних речень тощо.

Офіційно-діловий пенітенціарний дискурс в цілому має низку важливих якостей. Перш за все, для нього характерні точність і ясність, слова і терміни повинні використовуватися в певному сенсі, а граматичні конструкції – виключати двозначність, мова має бути стилістично нейтральною.

Розмовний пенітенціарний дискурс навпаки – відзначається стилістичним забарвленням, а саме неофіційністю, невимушеністю, непередготовленістю, конститутивністю, емоційністю, експресивністю тощо

Переклад лексичних елементів (як термінів, так і інших слів) пенітенціарного дискурсу відбувається за допомогою таких способів: 1. транскрипція та транслітерація (*Federal Bureau of Prisons* – Федеральне бюро в'язниць); 2. калькування (*techno-thug* – техно-бандит); 3. семантичний розвиток (модуляція) (*layout* – будівля в'язниці); 4. конкретизація (*break* – втеча); 5. експлікація (*a disbarred lawyer* – юрист, позбавлений ліцензії); 6. диференціація (*distraction* – бунт); 7. генералізація (*bozo* – клоун); 8. опущення (*defense attorney* – адвокат); 9. еквівалентний переклад (*high risk inmates* – особливо небезпечні ув'язнені).

Адекватне відтворення окремих граматичних структур при перекладі пенітенціарного дискурсу відбувається завдяки використанню таких

граматичних трансформацій: 1. заміни (заміни частин мови і заміна форм слова, наприклад заміна форм майбутнього часу в англійській мові формами теперішнього часу в українській); 2. додавання – граматична трансформація, яка передбачає додавання у речення окремих граматичних структур, які зумовлені різницею у граматичних системах мови оригіналу і мови перекладу, наприклад додавання сполучників та сполучних слів, а також слів, які пов'язують між собою частини речення (що часто відсутнє у мові оригіналу); 3. еквівалентний переклад.

Відтворення англійських речень при перекладі пенітенціарного дискурсу відбувається завдяки використанню таких граматичних трансформацій: заміна структурного типу речення, заміна граматичної основи речення; перестановка слів та словосполучень у реченні; еквівалентний переклад (зустрічається рідко).

Під час перекладу стилістичних елементів пенітенціарного дискурсу використовуються стратегії підбору еквівалента (*a smoke break – перекур*), стилістичної нейтралізації (*harassment – неспокійні дії*) та компенсації (*strange – намаханий*).

У роботі висвітлено також методичний аспект навчання англомовного пенітенціарного дискурсу. Розроблено приклади вправ, які було класифіковано за характером виконаних операцій на: інформаційно-рецептивні, аналітичні, репродуктивні вправи та продуктивні вправи. Ці вправи спрямовані не лише на переклад зразків пенітенціарного дискурсу, а й на аналіз їх мовно-стилістичних особливостей та створення власних зразків текстів у межах цього дискурсу.

Підсумовуючи усе зазначене, підкреслимо, оскільки мовна організація пенітенціарного дискурсу є неоднорідною, виникає і складність його перекладу. Перспективним є вивчення прагматичного аспекту пенітенціарного дискурсу та основних стратегій спілкування у його межах.

Я, Волик Анна Сергіївна, своїм підписом засвідчую, що моя кваліфікаційна робота «Англомовний пенітенціарний дискурс: лінгвістичний та перекладацький вимір» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

Підпис

(А.С. Волик)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: sum.in.ua/s/termin (дата звернення: 02.11.2022).
2. Андрієнко Т. Когнітивні чинники, що визначають вибір стратегії перекладу. *Філологічні трактати*. 2012. Т.4. № 3. С. 5–13.
3. Артикуца Н. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць*. Вип. 6. Київ: КНЕУ, 2005. С. 84–89.
4. Белова А.Д. Аргументативний дискурс у зіставному аспекті Праці Міжнар. конф. «Проблеми зіставної семантики». Київ: КДЛУ, 1997, 340 с.
5. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. Спеціальність 1 «українська мова», Київ, 2004, 20 с.
6. Волик А. С. Лінгвосинергетика: новітній ракурс філософського висвітлення мови. Перекладацькі інновації : матеріали XII Всеукр. студент. наук.-практ. конференції, м. Суми, 25 листопада 2022 р. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 152–154.
7. Демецька В.В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології. *Вісник СумДУ. Філологічні науки*. № 1. 2007. Т. 2. С. 96–102.
8. Долга Т.О. Переклад як вид мовленнєвої діяльності. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість»*. (Остріг, 2-3 квітня 2009 р.). Остріг, 2009. Вип. 11. С. 13–17.
9. Загальна теорія права: підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

10. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. X, 920 с.
11. Зайцев Ю.А. Автентичність правового тексту та проблеми його термінологічно-мовного оформлення. *Українське право*, 1997, 110 с.
12. Закон України «Про пенітенціарну систему». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT3860>
13. Зінченко С. Формування повноцінної системи підготовки пенітенціарного персоналу – головна умова практичних змін у Державній пенітенціарній службі України. 2017. URL: <http://www.minjust.gov.ua>
14. Іншин М., Шопіна І., Якимов Г. Словник законодавчих і нормативних термінів. Київ, 2008. 487 с.
15. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця, 2006. 586 с.
16. Клименко І. М., Зоренко І. С. Юридичний текст в аспекті перекладу. Філологічні студії. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 14. С. 81–90.
17. Коваль А.П. Ділове спілкування: Усне ділове спілкування. Письмове ділове спілкування, Либідь, 1992. 280 с.
18. Коваль Н. Є. Мовні засоби аргументації в юридичному дискурсі (на матеріалі англomовних законодавчих та судових документів): автореф. дис... канд. філол.наук / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2007. 22 с.
19. Коваль Н.Є. Інтердискурс у юридичному дискурсі *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. №2014. № 2. С. 20–26.*
20. Кость С. Семантико-теоретичний аналіз функціонування терміна дискурс. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 675. С. 121–124.

- 21.Кравченко С.П. Мова як фактор правоутворення та законотворення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень». Одеса, 2000. 20 с.
- 22.Крилова-Грек Ю.М. Психолінгвістичні особливості перекладу семантичних одиниць іншомовних текстів : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.01. К., 2007. 196 с.
- 23.Максімов С. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання. Київ: Ленвіт, 2006. 157 с.
- 24.Мисик Л. В. Українсько-англійський та англо-український словник правничої термінології: Трудове право та право соціального забезпечення. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. К: Видавничий дім «Ін Юре», 2005. 300 с.
- 25.Нікіфорова С. М. Особливості юридичної термінології в англійській мові. *Збірн. наук. пр. Хар-го. національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. Харків: «ПРАВО». 2012. С. 173–179.
- 26.Новітній онлайнний словник української мови. URL: sum.in.ua/f/dyskurs
- 27.Павленко Ж. О. Юридичний дискурс в контексті діалектичного підходу до юридичної аргументації: особливості і функції. *Логіка і право: матеріали VII регіон. наук.-практ. конф.*, 15 травня 2015 р. Харків, 2015. С. 7–13.
- 28.Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П., Ліпко І. П. Переклад англійської юридичної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2006. 656 с.
- 29.Полужин М.М., Максимчук Н.М., Омельченко Л.Ф. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську. Київ: УМК ВО, 1991. 96 с.
- 30.Пономарів О. Стилїстика сучасної української літературної мови. Київ: Либідь, 1992. 248 с.

31. Портал української мови. URL: <https://slovnyk.ua>
32. Прадід Ю.Ф. Юридична лінгвістика (проблематика дослідження). *Мовознавство*. 2002. № 4-5. С. 21–25.
33. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17 верес. 2008 р., № 842. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
34. Пташинський О. Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 18 с.
35. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: на матеріалах суч. газетн. публіцистики: монографія. Київ, 2002. 392 с.
36. Тлумачний словник української мови. URL: <https://www.slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B4%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 05.10.2022).
37. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін; Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук. Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2020. 172 с.
38. Ходаковська О. О. Стратегії перекладу англomовного юридичного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Том 3. С. 61–65.
39. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П., Ліпко І. П. Переклад англomовної юридичної літератури. 3-є видання., виправлене і доповнене. Вінниця: Нова Книга, 2006. 656 с.
40. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*. 2016. Вип. 4. С. 266–272.
41. Щигло Л.В., Горобець М.Б. Методологічний потенціал вивчення інституційного дискурсу: міждисциплінарний ракурс. *Proceedings of the*

- II International Scientific and Practical Conference «MODERN TRENDS OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT. Vancouver, Canada January 18 – 21, 2022. С. 405–407.*
- 42.Щигло Л.В., Мартиненко І.Е., Стоцький В.А. Новітні горизонти лінгвістичних студій: трансдисциплінарний підхід. *Міжнародна науково-практична конференція. Братіслава, Словаччина, 22/06-23/06 2022. С. 161–162.*
- 43.Ягунов Д. Державна пенітенціарна служба України: деякі питання концептуального та термінологічного обґрунтування. *Актуальні проблеми державного управління. 2011. Вип. 3 (47). С. 252.*
- 44.Bell A. Language style as audience design. *Language in Society. 2004. №13, Pp. 145–204.*
- 45.Derik I. On the peculiarities of the English penitentiary discourse rendering in Ukrainian translation. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки : зб. наук. праць. Одеса: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2022. № 34. С. 16–27.*
- 46.Klein W. Text structure and referential movement. *Sprache und Pragmatik. B. 22. MPI für Psycholinguistik, Nijmegen, 1991. S. 1–32.*
- 47.Levan K., Downing S. Virtual Total Control: Escaping a Simulated Prison. *Games and culture. 2019. Vol. 14. № 1. P. 46–66.*
- 48.McCann B. J. Prison Power: How Prison Influenced the Movement for Black Liberation. *Rhetoric society quarterly. 2018. Vol. 48. № 5. P. 544–547.*
- 49.Merriam-Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/term> (дата звернення: 02.11.2022).
- 50.Munday J. *Introducing Translation Studies: theories and applications. London and New York: Routledge, 2001. 260 p.*

51. Otto W. Die Paradoxie einer Fachsprache. *Der öffentliche Sprachgebrauch*. Band. II, Stuttgart: Klett-Cotta, 1981, S. 44–57.
52. Oxford Learners Dictionaries. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/term_1?q=term (дата звернення: 02.11.2022).
53. Prison Discourse: Language as a Means of Control and Resistance / Edition by A. Mayr. London, 2004. 210 p.
54. Reiss K. Text Types, Translation Types and Translation Assessment. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab., 1989. 130 p.
55. Saldanha G. Style of Translation: An exploration of stylistic patterns in the translations of Margaret Jull Costa and Peter Bush: PhD thesis, Dublin City University, Dublin, 2005. 196 p.
56. Salih K.M. Difficulties and Challenges of Translating Legal Texts from English into Arabic. *The Scientific Journal of Cihan University*. Sulaimanyia Volume (2), Issue (2). December 2018. PP: 9–20.
57. Seleskovitch D. Interpretation, a Psychological Approach to Translating. *Richard W Brislig. Translation Applications and Research*. New York : Gardner Press, 1976. P. 92–115.
58. Shchyhlo L.V., Vorfolomeiev M.S. Philological researches in the context of transdisciplinarity: a fractal scale-free derivational network modeling . *Moderni aspekty vědy: XXI. Díl mezinárodní kolektivní monografie (MODERN ASPECTS OF SCIENCE/ 21- th volume of the international collective monograph, Czech Republic)*. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. str. 447 pp. 204-215
59. Speed L. Renditions from the inside: Prison Songs, documusical and performative documentary. *Continuum-journal of media & cultural studies*. 2019. Vol. 33. № 3. P. 324–336.
60. Stolze R. Dealing with cultural elements in technical texts for translation. *The Journal of Specialised Translation*. 2009. №11. P. 124–142.

61. Tiersma P. *Legal Language*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. 340 p.
62. Venuti L. *The Translator's Invisibility*. 2nd ed. London and New York : Routledge, 2008. 319 p.
63. Wagner A. Translation of the Language of the Common Law into Legal French: Myth or Reality. *International Journal for the Semiotics of Law*. 2003. №16(2). PP. 177–193.
64. Weisflog W.E. Problems of Legal Translation. *Swiss Reports presented at the XIIth International Congress of Comparative Law*. Erich, Schulthes, 1987. PP. 179–218.
65. Wills W.. *Knowledge and skills in translator behaviour*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1996. 260 p.
66. World Prison Brief Data. URL: <http://prisonstudies.org/world-prison-brief-data> (дата звернення: 02.11.2022).

Джерела ілюстративного матеріалу:

67. Зелена миля. URL: <https://uafilm.tv/7004-zelena-milya.html> (дата звернення: 02.11.2022).
68. План втечі. URL: <https://eneyida.tv/2130-plan-vtechy.html> (дата звернення: 02.11.2022).
69. *Escape Plan* (2013). Script. URL: https://www.scripts.com/script/escape_plan_7749 (дата звернення: 02.11.2022).
70. *The Green Mile*, Screenplay by Frank Darabont. URL: <https://imsdb.com/scripts/Green-Mile,-The.html> (дата звернення: 02.11.2022).

SUMMARY

The relevance of the research is related to the closedness of the penitentiary system for a wide range of people, which causes the problem of determining its linguistic features, as well as the problem of translation within this discourse. The modern English-language penitentiary discourse is decisive in the field of international justice, so its study makes a significant contribution to legal linguistics in general. Since the number of scientific works in this direction is insignificant, the research of the topic is necessary and relevant.

The object of the study is the English penitentiary discourse.

The purpose of the work is to highlight the linguistic aspects and strategies of translating the texts of the English penitentiary discourse.

The indicated goal of the study involved the implementation of the following **tasks**: to consider the concepts of discourse and penitentiary discourse; to describe the field of use of penitentiary discourse and its function; to determine the linguistic features of the English penitentiary discourse: lexical, grammatical and stylistic; to single out the translation strategies of the English penitentiary discourse into the Ukrainian language; to develop a methodical algorithm for learning the translation of penitentiary discourse.

The material of this research was the texts of the English-language penitentiary discourse, namely fragments from American films depicting prison dialogues (the films "Green Mile", "Escape Plan").

Research methods: the scientific and methodological literature on the research topic was examined using the analytical and descriptive method; translation units were determined by the method of component analysis; methods of translation are established by the comparative method; the results of the study were described by the method of interpretation.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using both theoretical and practical research materials during the study of the academic disciplines "Theory of translation", "Practice of translation", "Translation

of branch literature", "Legal translation". The study will be of interest to sociolinguists, discourse analysts, and researchers in communication, criminology, and counseling.

The scientific novelty of the work: for the first time in Ukrainian linguistics, a comprehensive analysis of the lexical-grammatical and linguistic features of the English-language penitentiary discourse has been carried out.

In the first chapter, the theoretical foundations of the study of penitentiary discourse are determined, namely, the concepts of discourse and penitentiary discourse, the scope of use of penitentiary discourse and its functions are considered.

It was determined that penitentiary discourse is a set of language practices in places of deprivation of liberty (prison) between defendants and representatives of legal authorities with the aim of influencing the consciousness of defendants and their re-education.

Penitentiary discourse has the following properties: stability, which means a stable state of legal discourse during trials; specificity, which indicates that the penitentiary discourse is a certain phenomenon that exists in the real legal space; systematicity, which reflects the structural composition and internal structure of the penitentiary discourse; procedural order.

We defined places of deprivation of liberty as the sphere of use of penitentiary discourse. The purpose of communication in the conditions of the penitentiary discourse is twofold, since the participants of the communication are in unequal conditions and look at the situation differently. The goal of an employee of the penitentiary system corresponds to the main goal of the establishment of correctional institutions - to create the necessary conditions for the re-education of a person who is isolated from society for a crime committed by him. The goal of prisoners at the same time is to try to defend their rights and freedoms, which behavior is built from the desire to behave like free people.

The main characteristic that distinguishes this type of institutional discourse from others is the complete subordination of one of the parties to the

communication to the other, who exercises total control over the life of the first party and has the right to apply appropriate disciplinary sanctions, which largely determines the characteristics of the flow of communication and the text that is obtained as a result.

The smallest unit of the study of the peculiarities of the language of guards and the language of prisoners, as well as the language of the authorities and the language of resistance, is a replica, which can be both simple and complex in structure, that is, consist of one or more phrases that have received a certain prosodic and kinesic design, which have certain lexical and grammatical features. In the course of our research, we were interested in the grammatical, lexical and stylistic features of the phrases of the language of the authorities and the language of subordinates (prisoners).

In the second chapter, the linguistic features of the English-language penitentiary discourse are investigated, namely its lexical features, grammatical specificity and stylistic features.

It was determined that the vocabulary of English-language penitentiary discourse can be divided into two large groups: professional vocabulary - used mainly between supervisors and between supervisors and defendants: these are 1) terms - commonly used (murderer, crime, facts), special legal terms (inquest, engagement, public property, murder in cold blood, legacy) and special non-legal ones (heart failure, overdose); 2) colloquial vocabulary – used in the communication of the defendants with each other: this is colloquial and abusive vocabulary (diaper-head), jargonisms (nonce – a person who has committed a crime of a sexual nature, muppet – a prisoner who is abused by others), slangisms (faff - something that requires a lot of time and effort; butty/buttie - a sandwich), exclamatory constructions.

Sentences used in official business legal speech as a component of penitentiary discourse have the following characteristics: they are mostly complex, compound sentences, with a large number of clichés, cumbersome inflections.

If we talk about the syntax of the penitentiary discourse, which exists in an informal setting - as a manifestation of the communication of convicts with each other - then here can be found completely different signs that are characteristic of the conversational style: simple sentences that condense an opinion, the use of clauses, sentence equivalents, imperative, elliptical sentences, etc.

The official and business penitentiary discourse as a whole has a number of important qualities. First of all, it is characterized by accuracy and clarity, words and terms should be used in a certain sense, and grammatical constructions should exclude ambiguity, the language should be stylistically neutral.

Conversational penitentiary discourse, on the contrary, is characterized by stylistic coloring, namely informality, informality, unpreparedness, constitutiveness, emotionality, expressiveness, etc.

The formula of interaction of discourse participants can be defined as a sequence of structural elements. Communicative means, i.e. the set of communicative possibilities that discourse participants have in a certain situation, connect normative and value elements and situational elements (directly to the situation and legal discourse participants in this situation). Such interrelationship of communicative, situational and normative-value elements forms genre formats of interaction of legal subjects. The functional specificity of the English-language penitentiary discourse is related to genre varieties.

In the third chapter, the translational dimension of the English-language penitentiary discourse in the Ukrainian language at the lexical, grammatical and stylistic linguistic levels is studied.

The translation of lexical elements (both terms and other words) of the penitentiary discourse is carried out using the following methods: 1. transcription and transliteration (Federal Bureau of Prisons – Федеральне бюро в'язниць); 2. Tracing (techno-thug – техно-бандит); 3. semantic development (modulation) (layout – будівля в'язниці); 4. specification (break – втеча); 5. explanation (a disbarred lawyer – юрист, позбавлений ліцензії); 6. differentiation (distraction –

бунт); 7. generalization (bozo - клоун); 8. omission (defense attorney – адвокат); 9. equivalent translation (high risk inmates – особливо небезпечні злочниці).

Adequate reproduction of individual grammatical structures in the translation of penitentiary discourse occurs thanks to the use of the following grammatical transformations: 1. substitutions (replacement of parts of speech and replacement of word forms, for example, replacement of future tense forms in English with present tense forms in Ukrainian); 2. addition - a grammatical transformation, which involves the addition of separate grammatical structures to the sentence, which are caused by the difference in the grammatical systems of the original language and the translated language, for example, the addition of conjunctions and connecting words, as well as words that connect parts of the sentence (which often absent in the original language); 3. equivalent translation.

The reproduction of English sentences in the translation of penitentiary discourse occurs thanks to the use of the following grammatical transformations: replacement of the structural type of the sentence, replacement of the grammatical basis of the sentence; rearrangement of words and phrases in a sentence; equivalent translation (rare).

In the translation of stylistic elements of the penitentiary discourse, strategies of equivalent selection, stylistic neutralization and compensation are used.

In the course of the research, it was also determined that discourse competence is important for students of philological specialties, which is considered, on the one hand, as one of the components of communicative competence and is defined as the ability to build and understand coherent, coherent and logical statements of various functional styles (article , letter, essay, etc.), the ability to choose linguistic means depending on the type of expression.

Penitentiary discourse as a separate type of modern English-language discourse in this regard needs special attention, as it is a complex and heterogeneous phenomenon. Therefore, we have developed examples of exercises

and tasks that will help students master this type of discourse, which is important in their future activities as translators.

Examples of exercises were developed in the work, which were classified by the nature of the performed operations into: information-receptive, analytical, reproductive and productive exercises. These exercises are aimed not only at the translation of samples of penitentiary discourse, but also at the analysis of their linguistic and stylistic features and the creation of their own sample texts within this discourse.

Summarizing all that has been said: the linguistic dimension of the penitentiary discourse is heterogeneous, which causes the difficulty of its translation. It is promising to study the pragmatic dimension of penitentiary discourse and the main communication strategies within it.

The thesis consists of an introduction, three sections, and conclusions. A list of used sources, which contains 70 items, is attached to the work. The total number of pages of this master's thesis is 87.

Key words: *discourse, penitentiary/prison discourse, translation transformations, discourse competence.*